

”Hej till nya bekantskaper, tjena till dem jag känner bättre”
En enkätstudie om hur svenska lesbiska och bisexuella kvinnor hälsar

Mari Leppänen
Magisteravhandling
Nordiska språk
Humanistiska fakulteten
Helsingfors universitet
05/2022

Tiivistelmä

Tiedekunta: Humanistinen tiedekunta

Koulutusohjelma: Pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien maisteriohjelma

Opintosuunta: Pohjoismaiset kielet

Tekijä: Mari Leppänen

Työn nimi: ”Hej till nya bekantskaper, tjena till dem jag känner bättre.” En enkätstudie om hur svenska lesbiska och bisexuella kvinnor hälsar

Työn laji: Maisterintutkielma

Kuukausi ja vuosi: Toukokuu 2022

Sivumäärä: 54 + 1 liite

Avainsanat: hälsningsfras, hälsningsord, sexolekt, lesbisk, bisexuell, sexuell läggning, sociolingvistik, enkät

Ohjaaja tai ohjaajat: Sofie Henricson

Säilytyspaikka: Helsingin yliopiston kirjasto

Muita tietoja:

Tiivistelmä:

Tämän tutkielman tavoitteena on kartoittaa seksuaalivähemmistöihin kuuluvien naisten tervehdyssanojen käyttöä ruotsin kielessä. Pyrin selvittämään, mitkä tervehdykset ovat mieluisimpia ja mitkä vähiten mieluisia, ja miten mieltymyksiä ja valintoja perustellaan. Selvitän myös, missä määrin osallistujat kokevat vastapuolen, tervehtimistilanteen ja vastapuolen ensin tulleen tervehdyksen vaikuttavan omaan tervehdykseensä. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan, nouseeko tervehtimiskäyttäytymisessä esille eroja, kun osallistujat jaotellaan lesboihin ja biseksuaaleihin sekä kolmeen eri ikäkategoriaan.

Tutkielma ponnistaa sociolingvistikista lähtökohdista ja nojaa ruotsinruotsalaisessa ja suomenruotsalaisessa kieliyhteisössä tehtyyn tutkimukseen tervehdyssanojen käytöstä. Tutkielma tukeutuu myös kielen ja identiteetin, kielen ja sukupuolen ja lopulta kielen ja seksuaalisen suuntautumisen yhtymäkohtiin. Tavoitteena on, että tutkielma auttaa osaltaan laajentamaan aiemman, tervehtimiskäyttäytymistä koskevan tutkimuksen sukupuolinäkökulmaa kattamaan myös seksuaalisen suuntautumisen.

Käytetty tutkimusaineisto koostuu 62 vastauksesta, jotka saatiin kahdessa ruotsinkielisessä Facebook-ryhmässä julkaistusta kyselytutkimuksesta. Ryhmät on suunnattu seksuaalisiin vähemmistöihin kuuluille naisille ja niiden sijainniksi on merkitty Ruotsi. Ylivoimainen enemmistö osallistujista ilmoittikin kotipaikakseen Ruotsin. Kyselylomakkeen avoimilla kysymyksillä saatuihin vastauksiin sovellettiin kvalitatiivista analyysimenetelmää, suljetuilla kysymyksillä saatuihin vastauksiin kvantitatiivista. Tuloksia verrattiin aiempaan tervehdyssana -tutkimukseen.

Tulosten perusteella ylivoimaisesti eniten käytetty tervehdyssana seksuaalivähemmistöihin kuuluvien naisten keskuudessa on *hej*. Toiseksi suosituin on *hej:n* toistettu muoto *hej hej*, ja kolmannen sijan jakavat *hallå* ja *tjena(re)* variaatioineen. Selvästi vähemmän raportoidaan tervehdyssanaa *hejsan* ja etenkin fraasia *god dag*. Tulokset ovat yhteneväisiä aiempien tutkimustulosten kanssa etenkin *hej:n* ja *god dag:n* osalta, mutta aiempiin tuloksiin verrattuna tässä tutkimuksessa nousevat esille miehiksikin mielletyt *tjena(re)* ja *hallå*. Kysyttäessä, mitä tervehdystä osallistujat eivät käyttäisi, ylivoimainen ykkönen on *god dag*, ja toiselle sijalle nousee *tjena(re)* variaatioineen. *Tjena(re)* siis jakaa mielipiteitä. Muut tervehdyssanat jäivät tuloksissa kauas taakse. Biseksuaalit näyttäsivät suosivan lesboja enemmän tervehdyssanaa *hej hej* ja lesbot vastaavasti biseksuaaleja enemmän *hejsan:ia*. Iän vaikutusta tarkasteltaessa *hej*, *tjena(re)* ja *hallå* nousevat esiin nuoremmilla vastaajilla tulosten ollessa yhteneväisiä aiempien tutkimusten kanssa. Enemmistö osallistujista kokee, että vastapuoli ja tapahtumapaikka vaikuttavat siihen, minkä tervehdyksen he valitsevat. Esiin nostetaan etenkin vastapuolen ikä ja tuttavuuden ”syvyys” sekä yleisemmin tilanteen koettu luonne asteikolla muodollinen–epämuodollinen. Puolet uskoo, ettei vastapuolen ensin tuleva tervehdys vaikuta heidän omaan tervehdykseensä, kun taas puolet uskoo sen vaikuttavan. Jälkimmäinen puolisko valitsee vastatervehdykseksi usein saman tai ainakin tyylillisesti samalla tasolla olevan tervehdyksen.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	INLEDNING	1
1.1	Syfte	2
1.2	Disposition	3
2	TEORI OCH TIDIGARE FORSKNING	4
2.1	Sociolingvistik	4
2.2	Språk och identitet	5
2.3	Språk och kön	7
2.4	Språk och sexuell läggning	10
2.5	Svenska hälsningsfrasstudier	13
3	MATERIAL OCH METOD.....	18
3.1	Material	18
3.2	Metod	22
3.3	Etiska aspekter	24
4	ANALYS	26
4.1	Den mest använda hälsningsfrasen	26
4.2	Situationella faktorer.....	36
4.3	Hälsningsfrasen deltagarna aldrig använder	44
5	SAMMANFATTNING	49
	KÄLLOR.....	55
	BILAGA	59

Tabellförteckning

Tabell 1. Om du skulle behöva välja, hur identifierar du dig i första hand?

Tabell 2. I vilket land bor du?

Tabell 3. I vilket land eller vilka länder har du vuxit upp?

Tabell 4. Vilket språk behärskar du bäst?

Tabell 5. Hur gammal är du?

Tabell 6. Vilket hälsningsord använder du mest?

Tabell 7. Spelar det någon roll vem du hälsar på (t.ex. en äldre människa, ett barn, någon i en yrkesroll som kassapersonal), eller vilken situation ni befinner er i (t.ex. på jobbet, i en hobby, på en begravning)?

Tabell 8. Spelar det någon roll hur den andra hälsar på dig, om denna hinner först?

Tabell 9. Finns det någon hälsning du absolut inte skulle använda?

1 INLEDNING

När människor träffas är det vanligt att de hälsar på varandra. Hälsningen kan vara helt icke-verbal och bestå av blott ögonkontakt och exempelvis en kort nickning, men ofta väljer man att komplettera med en verbal hälsning. Detta i synnerhet om man har för avsikt att inleda ett samtal med den andra. I svenskan, liksom i de flesta andra språk, finns ett flertal verbala hälsningar att välja mellan. Val av hälsningsfras kan styras av situationella faktorer som vem man hälsar på och var, men påverkas också av en rad bakgrundsfaktorer som ålder, kön och såväl regional som samhällelig bakgrund – faktorer, som den som hälsar ofta inte aktivt tänker på. En bakgrundsfaktor kan påstås vara inte endast det biologiska eller traditionella könet, utan också – eller i könets vidgade mening – sexuell läggning. I denna avhandling vill jag försöka kartlägga vilka hälsningsfraser lesbiska och bisexuella kvinnor använder och varför de väljer just dessa fraser.

Avhandlingen utgår från sociolingvistiska basantaganden, t.ex. att språket varierar, och att talaren med variationen kan signalera vem de är, vilka deras grupplöjaliteter är, hur de uppfattar relationen till lyssnaren samt vilken sorts talsituation de anser sig vara i (Fasold 1984:Introduction). Ett centralt tema för sociolingvistik är studier av variation när det gäller olika *språkliga varieteter* som beror på informanternas *dialekt* (regionalt ursprung), *sociolekt* (klasstillhörighet), *kronolekt* (ålder) och *sexolekt* (kön) (Einarsson 2009:143–144). Trots att det enligt Einarssons (2009:179–180) definition av sexolekt även ingår sexuell läggning i termen, har jag inte lyckats hitta tidigare studier av hur sexuell läggning bland kvinnor skulle kunna påverka val av hälsningsfras i svenskan.

I tidigare studier om svenska hälsningsfraser har man oftast haft fördelningen mellan män och kvinnor, alltså den biologiskt baserade, traditionella och något ”smalare” definitionen av könet, som en av bakgrundsfaktorerna, samtidigt som man låtit den sexuella läggningen utebli. I en omfattande studie om hälsningsfraser i Sverige och Svenskfinland (Nilsson m.fl. 2016) visar resultaten bl.a. att det finns viss skillnad mellan vilka hälsningsfraser kvinnor och män väljer: medan kvinnor oftare än män väljer att hälsa med *hej hej* eller *hejsan*, väljer män oftare än kvinnor fraser som *tjena*

och *hallå*. Emellertid har mina egna iakttagelser av hur lesbiska och bisexuella kvinnor hälsar i Sverige, då hälsningsfraserna ofta varit just *tjena* eller *hallå*, gett mig anledning att fundera över ifall den mer traditionella indelningen kunde kompletteras med studier som även beaktar den sexuella läggningen. Till grund för denna studie ligger således frågor som vuxit fram när den egna erfarenheten – lesbiska hälsar ofta med *tjena/hallå* – inte helt matchat med studier i ämnet – kvinnor väljer ofta bort *tjena/hallå*. I tillägg kan det finnas skäl att försöka göra den traditionellt patriarkaliska och heteronormativa svenskspråkiga sociolingvistiska forskningen mer jämlik och jämställd.

1.1 Syfte

Mitt syfte är att försöka ta reda på hur svenskspråkiga kvinnor i sexuella minoriteter, närmare avgränsat lesbiska och bisexuella kvinnor, anger sig hälsa verbalt. Jag vill också veta varför deltagarna hälsar som de gör, och ifall sammanhanget – t.ex. vem man hälsar på, hur den andra hälsar och var man befinner sig – spelar en roll i valet av hälsningsfras. Resultatet vill jag sedan granska mot bakgrund av tidigare forskning, speciellt utifrån svenska och finlandssvenska hälsningsundersökningar där sexolekt oftast definierats som något mer biologiskt och traditionellt (man/kvinna), men också i ljuset av studier, i första hand gjorda i det anglosaxiska språkområdet, som fokuserar mer på sambandet mellan språk och sexualitet. Forskningsfrågorna är således:

1. Vilka hälsningsfraser anger lesbiska och bisexuella kvinnor sig använda?
2. Finns det skillnader i val av hälsningsfraser mellan lesbiska och bisexuella, eller mellan yngre och äldre?
3. Varför väljer deltagarna just dessa hälsningsfraser och spelar situationella faktorer en roll i valet?

Utifrån min egen erfarenhet förväntar jag mig att homosexuella kvinnor använder sig av mer ”manliga” hälsningsfraser som *tjena* och *hallå* och mindre av ”kvinnliga” hälsningsfraser som *hej hej* och *hejsan*, och att lesbiska använder mer ”manliga” fraser än bisexuella. Ändå antar jag att den mycket utbredda hälsningsfrasen *hej* (se t.ex. Andersson 1996:31, 41; Lindström 2000:141; Nilsson m.fl. 2016:145) är den mest

använda frasen även bland homosexuella kvinnor, och att omständigheterna, som vem man hälsar på och var, spelar in i valet av hälsningsfras.

1.2 Disposition

I kapitel 2 presenteras bakgrunden och den teoretiska inramningen för studien, som bygger på ett sociolingvistiskt perspektiv och fokuserar på hälsningsbeteende. Till detta fogas teorier inom genusforskning med inriktning på språk, kön och sexuella minoriteter. Kapitlet tar upp tidigare forskning av svenska hälsningsfraser och några tidigare studier av genusforskning. I kapitel 3 beskrivs studiens metodologi och material samt etiska aspekter. Analysen av materialet presenteras i kapitel 4. Sammanfattningsvis diskuteras resultatet i kapitel 5.

2 TEORI OCH TIDIGARE FORSKNING

I detta kapitel går jag igenom den mest centrala teorin för undersökningen. Jag inleder med att ge en översiktlig bild av sociolingvistik i tillämpliga delar (2.1). Sedan tar jag en närmare titt på språk och identitet (2.2). I delkapitel 2.3 tar jag upp teori om språk och kön och vidare i delkapitel 2.4 om språk och sexuell läggning. Avslutningsvis presenterar jag det mest centrala kring det svenskspråkiga hälsningsbeteendet utgående från tidigare forskning (2.5). Angående specifika hälsningsfraser håller jag mig för det mesta på ett relativt generellt plan för att gå mer in på detaljer i samband med analysen i kapitel 4.

2.1 Sociolingvistik

Sociolingvistik beskrivs ofta som studiet av förhållandet mellan språk och samhälle (Boyd & Ericsson 2015:11; Nordberg 2013:15). Enligt Nordberg (2013:14–15) anser sociolingvistik att språkbruk hänger intimt samman med sociala situationer; det går knappast att föreställa sig andra situationer än prat i sömn eller prat för sig själv i det privata, där språket *inte* har ett socialt innehåll. Språkbruk bär därmed med sig ansevärd social betydelse, vilket sedan får lika betydande sociala konsekvenser (ibid.). Språket *är* socialt.

Språkets sociala sida syns på såväl individ- som samhällsnivån. På samhällsnivån är det lätt att konstatera att språk både förenar och skiljer åt, och används därmed till olika politiska syften som nationsbildningar. På individnivån syns det sociala i språket inte bara i att vi förmedlar ett budskap med det, utan i att vi gör kontinuerliga språkliga val som hjälper oss konstruera den personlighetsbild vi önskar visa andra; språket avspeglar vår personlighet. (Nordberg 2013:13.)

Att språk kan avspegla våra personligheter och hjälpa oss med att placera oss i vår omgivning och mer omfattande i samhället, är tack vare språkets kontinuerliga och inneboende egenskap att variera. *Variation* och med det även språkets *förändring* är ytterst karakteristiskt för levande språk; språk där alla använder exakt samma ord och

uttalssätt in i minsta detalj, och där inget någonsin förändras, kan närmast beskrivas som maskinspråk (Boyd & Ericsson 2015:13).

Att språklig variation finns och har betydelse, samt att variationen kan studeras systematiskt är ett av sociolingvistikens basantaganden (Boyd & Ericsson 2015:17). Förut betonade fältet som en mycket *empirisk* vetenskap vikten av att sträva efter att observera så okontrollerat och naturligt språkbruk som möjligt, en strävan där även självrapporterat språkbruk inte var att föredra, men nuförtiden betraktas alla språkbrukssituationer – t.ex. informanternas samtal om själva inspelningssituationen – samt rapporterat språkbruk fullt värda att studera (ibid.). *Observatörens paradox* (eng. *observer's paradox*, Labov 1972:209) är ytterligare ett centralt sociolingvistiskt basantagande, enligt vilket vetskap om att bli observerad påverkar deltagarnas språkbruk.

Språklig variation kommer fram och är relativt lätt att märka även i vardaglig interaktion. Ofta behövs det inte större ansträngningar för en person uppvuxen i Finland för att kunna urskilja språkbruket hos en tonåring från Helsingfors från språkbruket hos en pensionär från Norra Karelen, eller ens språkbruket hos en medelålders man från Åbo från en jämnårig man från Tammerfors, en stad inte alltför långt från Åbo. Detsamma gäller antagligen för de flesta svenskar som lätt kan urskilja någon som pratar skånska i en grupp bestående av stockholmare. I dessa fall rör det sig om variabler som dialekt och kronolekt. På samma sätt går det antagligen att skilja åt språkbruket av två tjejkompisar från språkbruket av två killkompisar. I detta fall beror skillnaden på variabeln sexolekt.

2.2 Språk och identitet

Förutom att faktorer som ursprung, ålder och kön avspeglas i språkbruk är de oftast, liksom en lång rad andra faktorer, även en del av varje människas identitet. Beroende på situationen tar identiteten sig olika uttryck, eller visar olika sidor av sig – och trots att varje individ jobbar med sina identitetsfrågor även inom sig, är det framför allt i möten med andra människor där den egna identiteten studeras och testas (Edlund m.fl. 2007:23; Hazen 2014:18). I möten med andra försöker vi enligt Edlund m.fl. (2007:23) *positionera* oss, och får av de andra feedback gällande vår ”plats” i sammanhanget och vidare i samhället (se även Queen 2014:205). Vi försöker, inom ramen för den sociala situationen

i fråga och med tanke på våra behov, bygga oss det ”jag” som vi önskar oss vara just då (Edlund 2007:23; Goffman 1972). Som Goffman (1972) påpekar, använder vi oss av flera olika *sociala ansikten* (eng. *faces*) beroende på situationen. I dessa situationer är språket en central del.

I möten människor emellan är vissa faktorer eller egenskaper lättare att tona ner eller framhäva än andra (Einarsson 2009:143), och t.ex i ett möte mellan tonåringar och pensionärer får parterna antagligen acceptera att de främst, åtminstone till en början, kommer att uppfattas som just tonåringar och pensionärer av den andra parten. Utöver ålder kan t.ex. hudfärg, kön och även religion i vissa fall vara svåra att inte låta motparten dra slutsatser om när det gäller vår person (Edlund m.fl. 2007:24). Andra går möjligen att råda över en aning lättare: med klädstil och tekniska apparater, men även med ansiktsuttryck, kroppshållning och ordval kan vi försöka få andra att uppfatta oss som vi själva önskar bli uppfattade i situationen (Edlund 2007:23–24). Enligt Edlund konstruerar vi, inom vår tids och kulturs ramar, kontinuerligt vår identitet genom ”upprepanande av stereotypa handlingar och språkligt agerande” (Edlund m.fl. 2007:24).

Centrala arenor för människor att skapa sina flera olika, omväxlande sidor av identitet är s.k. *praktikgemenskaper* (eng. *communities of practice*). Praktikgemenskaper är grupper av människor som samlas runt en gemensam, social aktivitet eller ett gemensamt intresse – t.ex. en arbetsplats, en vängrupp, en familj, ett politiskt parti eller en hobby – och trots att varje människa bär på individuella identiteter och åtminstone delvis olika värderingar, utvecklas det gemensamma handlingssätt, lingvistiska mönster samt sätt att tänka och tolka omgivningen på. (Se t.ex. Baker 2008:65; Edlund m.fl. 2007:21.) För att på bästa möjliga sätt kunna tolka människors agerande, inklusive deras språkval, är det enligt sociolingvistikerna viktigt att sträva efter att kontexten – som ofta är en av de flera praktikgemenskaper där en individ medverkar – tas i beaktande (Edlund m.fl. 2007:21).

Nilsson m.fl. (2016:162) tar upp begreppen *ingroup* och *outgroup* (eng.), alltså ”den egna gruppen” och ”utanför den egna gruppen”, för att förklara språkliga val. Enligt dem (ibid.) betar vi oss mot och pratar annorlunda till personer inom den egna gruppen, alltså till dem som vi har mindre social distans till. På motsvarande sätt visar vi större social distans till personer utanför den egna gruppen. Möten utanför den egna gruppen kan vara t.ex. arbetsintervjuer eller interaktion med obekanta eller med märkbart äldre eller yngre

personer. Den egna gruppen utgörs då oftast av människor i ungefär samma ålder och av samma kön, på samma nivå när det rör sig om maktförhållanden, och sådana som gärna även är bekanta från förut (ibid.). I hälsningskontexten kan inom- och utomgruppslighet synas i val av hälsningsfras (ibid.).

Som Edlund m.fl. (2007:43) konstaterar, anser man nuförtiden att en komplex blandning av olika beståndsdelar av en identitet påverkar inom oss samtidigt, och att det inte går att betrakta varje dimension av den – t.ex. etnicitet, klass, kön eller sexuell läggning – helt avskilt och utan någon som helst påverkan av de övriga dimensionerna. Detta grundläggande samband mellan individens uttryck för olika delar av sin identitet kallas inom sociolingvistik för *intersektionalitet* (ibid.). Einarsson (2009:214–215) påpekar att tillsammans blir dessa aspekter mer än sin summa och att när de isoleras till olika kategorier förloras något, men att det trots det krävs en viss generalisering och kategorisering i forskning.

2.3 Språk och kön

För att kunna gå närmare in på frågan om det finns skillnader mellan heterosexuella och homosexuella kvinnors språkbruk, behöver jag först ta en titt på frågan när det gäller skillnader mellan hur kvinnor och män använder språket.

Länge ansågs män och kvinnor prata annorlunda och kön, som närmast avgränsades till det biologiska, pekades först ut som det direkta, naturliga och givna skälet bakom skillnaderna (t.ex. Edlund m.fl. 2007:60–61). Forskarna introducerade begrepp som *mansspråk* – den språkliga normen – och *kvinnospråk* – avvikelser från normen (ibid.).

Att betrakta de olika språkliga beteendena mellan män och kvinnor utgående enbart från kön och utan att uppmärksamma det kulturella och historiska i sammanhanget, inkluderande t.ex. maktrelationer mellan könen, ansågs så småningom vara alltför förenklat. Som Edlund (m.fl. 2007:74) konstaterar, kan människans beteende inte studeras separat från den kultur hon lever i. Den moderna sociolingvistiska forskningen tar mer hänsyn till komplexiteten i sociala konstruktioner (Hazen 2014:14), och i stället för *kön* pratar man nu ofta om *genus* (eng. *gender*) (Nordenstam 2003:42–43). Trots att

de svenska begreppen enligt Nordenstam (ibid.) till stora delar är överlappande, anser hon att genusbegreppet kan hjälpa till att uppmärksamma det problematiska (det stela biologiska) i begreppet kön. Det engelska uttrycket *doing gender* (sv. *göra kön*) ringar in det centrala i det moderna synsättet: kön/genus är kulturellt förmedlat och kontextbundet, en produkt av sociala handlingar i stället för en given egenskap, och något som skapas och återskapas i interaktion (Nordenstam 2003:23, 43).

Innan den genusinriktade språkforskning som skildras ovan tog fart, gjordes dock betydande forskning med en något snävare definition av kön i fokus. En av de första forskarna som försökte förklara könsskillnader i språket är lingvisten Robin Lakoff, vars verk *Language and Woman's Place* inledde den feministiska språkforskningen på 70-talet (se t.ex. Nordenstam 2003:17). Lakoff, vars teori baserar sig på hennes egna iakttagelser (Lakoff 1975:4), menar att kvinnan socialiserats till sitt bristfälliga, blygsamma samt auktoritetssaknande språkbruk med avsikten att hålla henne underordnad. Lakoff (1975:5–6) anser att kvinnan redan som liten flicka lär sig att hon inte ska prata eller agera ”tufft”, och som vuxen vägras hon likvärdig behandling på grund av att hon inte är kapabel att uttrycka sig kraftfullt eller precist. Som Lakoff (1975:6) uttrycker det: om kvinnan inte betar sig som väntat, uppfattas hon som okvinnlig och därför felaktig. Om hon å andra sidan betar sig som väntat, uppfattas hon som någon som inte är kapabel att ta del i en seriös konversation, alltså som något mindre än en kompetent människa. Språkdrag som enligt Lakoff (1975:53–56) präglar kvinnornas underordnade språkbruk är bl.a. rikt ordförråd, artighet, tomma men deskriptiva adjektiv som *cute*, frågeintonation vid påståenden, bredare intonationsregister, hyperkorrekt uttal, överanvändning av påhångsfrågor som *isn't it* (sv. ungefär *eller hur*) och försiktighetsord som *well* och *kinda* (sv. ungefär *alltså* och *typ*), låg användning av svordomar samt avsaknad av humor.

Könsbundna språkskillnader har även före Lakoff (1975) förklarats på flera olika sätt, oftast utgående från en av tre, delvis överlappande teorier: *bristhypotesen* – som Lakoff samt de flesta forskarna före henne oftast anses presentera – *dominanshypotesen* eller *skillnadshypotesen* (Nordenstam 2003:14, 17). Dominanshypotesen betonar att männens makt över kvinnor får uttryck i kvinnornas språkbruk och är synnerligen tydlig i offentliga domäner (Nordenstam 2003:14, 20) (även Lakoff (1975) placerar ibland i dominanshypotesen, se t.ex. Cameron 2014:289 eller Norrby & Håkansson 2015:126).

Skillnadshypotesen innebär att det olika språkliga beteendet är ett resultat av olika kulturer mellan könen, och att det kvinnliga inte på grund av det behöver vara sämre (Nordenstam 2003:14, 16). Under årtionden har könsbundna språkbeteenden lyfts fram i otaliga språkvetenskapliga studier (Edlund m.fl. 2007:63–64; Norrby & Håkansson 2015:136, 137). På senare tid har studierna oftast utgått antingen från dominans- eller skillnadshypotesen (Norrby & Håkansson 2015:166).

I diskussionerna har kvinnliga och manliga samtalsstilar ofta setts som varandras motsatser. Medan mannens samtalsstil anses uttrycka bl.a. kontroll, problemlösning, föreläsande och offentlighet, tycks kvinnan signalera samhörighet, medkännande, lyssnande och det privata (Edlund m.fl. 2007:63–64). Liknande skillnader har tagits upp bl.a. av sociolingvisten Deborah Tannen och psykologen John Gray, som i sina respektive populärvetenskapliga verk menar att de två könen anmärkningsvärt missförstår varandra på grund av olika språkbeteenden (Cameron 2014:286; Edlund m.fl. 2007:56–57). Avsikten för båda dessa forskare är att försöka hjälpa lösa kommunikationsproblem genom att bidra till en ökad språkförståelse mellan män och kvinnor, och trots att deras synsätt har ansetts presentera skillnadshypotesen, lägger i synnerhet Gray inte större vikt vid att begrunda varför de två könen betar sig språkligt så olika (Cameron 2014:289; Edlund m.fl. 2007:56–57, 65). Många män och kvinnor har ändå känt igen sig i beskrivningarna om hur olika de två könen betar sig språkligt: skildringarna har blivit mycket populära och författarna har sålt mycket även i Norden (Edlund m.fl. 2007:57).

Som jag tidigare i kapitlet konstaterade, tar forskarna nuförtiden hänsyn till de komplexa sambanden bakom och kring kön, eller det ”manliga” och det ”kvinnliga”, i sina försök att förklara begreppen inom sociolingvistik. Människan för alltid med sig kulturella föreställningar om hur världen ska se ut – bl.a. hur kvinnor och män ska bete sig – och därmed även förväntningar på det, både när det gäller hur andra betar sig och hur vi själva betar oss (Edlund 2007:58, 74; Norrby & Håkansson 2015:122, 139). De vidsträckta och långvarande språkliga förväntningarna – t.ex. att män är distanstagande och kvinnor strävar efter närhet i sina samtal – går igen i de traditionella förväntningarna om ”manligt” och ”kvinnligt”, samt de traditionella, historiska domänerna där män och kvinnor förr levde i: män agerade i de offentliga maktpositionerna, där distans och kontroll behövdes, och kvinnorna i hemmet, där närhet och samhörighet var förutsättningar för att vara en god mor och fru (Edlund m.fl. 2007:64). Som Cameron (2014:283) poängterar, går

föreställningarna om vad som är manligt och kvinnligt t.ex. i de västerländska samhällen hand i hand med hur samhällets förväntningar om manlig och kvinnlig samtalsstil ser ut.

En samling starkt förenklade föreställningar blir till *stereotyper*, vilka i sin tur ofta handlar om minoriteter eller annars underordnade grupper (Edlund m.fl. 2007:58–59). Språkliga könsstereotyper handlar då främst om kvinnor, som – enligt några av stereotyperna – sägs t.ex. prata mycket och ofta utan substans, be mer om ursäkt, skvallra och inte kunna skämta (Edlund m.fl. 2007:58–59, 62). Å andra sidan har man funnit att ansvaret för att hålla samtalet i gång, i synnerhet i privata sfärer som på fritiden, ofta läggs på kvinnan (Einarsson 2009:187; Norrby & Håkansson 2015:139).

Föreställningar kan alltså påstås vara mäktiga, men inte oslagbara. Trots sin åtminstone skenbart långvariga karaktär är stereotyper och förväntningar allt annat än bestående. Ändå förstärker vi ofta dem oavsiktligt. Som språkbrukare bidrar vi kontinuerligt till att förstärka, upprätthålla, förändra eller återskapa de språkliga stereotyperna (Edlund m.fl. 2007:59). Likaså kan forskning om och studier av språkliga könsskillnader verka förstärkande på föreställningar, förväntningar och stereotyper om dessa skillnader, samt mer generellt om det manliga och det kvinnliga (Edlund m.fl. 2007:62). Även feministisk forskning har alltså oavsiktligt gjort sitt, genom att fokusera på skillnader mellan män och kvinnor, i att förstärka föreställningar om samma skillnader (t.ex. Edlund m.fl. 2007:76). Inte heller föreliggande studie är fri från denna börda.

2.4 Språk och sexuell läggning

Medan männen generellt och historiskt ofta setts som normen och kvinnan som en avvikelse från normen, kan heterosexualitet ses som en något liknande norm i förhållande till det homosexuella. Detsamma gäller när man zoomar in på språk: män och heterosexuella har fått definiera de språkliga normerna, det normala. (Edlund m.fl. 2007:206.)

Homosexuellas möjligen annorlunda sätt att tala, som ibland kallas för *homospråk* (eng. *gay speech*), har studerats utgående från lingvistiska drag som skiljer sig från det heterosexuella sättet att tala ("normen") (se t.ex. Edlund m.fl. 2007:207). Forskning har

mestadels gjorts på män och i det anglosaxiska språkområdet (ibid.). Sammanfattningsvis har många studier kommit fram till att flera språkliga drag kan tyckas särskilja homospråk från heterospråk, och dessa drag är rätt lika de som enligt Lakoffs iakttagelser skiljer kvinnospråk från mansspråk (ibid.). Homosexuella män har, i jämförelse med heterosexuella män, visat sig använda mer försiktighetsord (*but maybe*), expressiva ord (*adorable, marvellous*), oprecisa ord (*such, so*) och innehållstunna ord (*like*) samt ha ett betydligt större register av tonläge (ibid.). Resultaten har dock varit inkonsistenta vad gäller det större registret av tonläget (Queen 2014:212–213).

Edlund m.fl. (2007:207) poängterar att även om det kan gå att urskilja relativt tydliga skillnader i heterosexuella och homosexuella mäns samtalsstilar, och på motsvarande sätt tydliga likheter mellan kvinnors och homosexuella mäns samtalsstilar, understryker en del forskare att dessa drag kan fungera som en språklig katalog för homosexuella män: alla vet vad som anses som ”gay” och det är bara att välja och vraka i katalogen i vilken grad man vill uppfattas som sådan av andra. I vissa sammanhang eller praktikgemenskaper, som t.ex. på arbetet, vill man kanske tona ner den sexuella läggningen och i stället använda sig mer av den *gender-appropriate speech* (sv. ungefär *könspassande talesätt*) som heterosexuella män förväntas använda (Edlund m.fl. 2007:207–208). I andra sammanhang, som t.ex. i en gaybar med likasinnade vänner vill man kanske visa en annan sida av sin identitet, och framhålla något av det som binder samman just denna grupp; nämligen sexuell läggning. Betydelsen av kontexten understryks även av Queen (2014:214). Edlund (m.fl. 2007:207–208) fortsätter dock att homosexuella är långt ifrån en homogen grupp, och att homosexualitet inte behöver betyda att man vill känna och visa tillhörighet med alla andra homosexuella: lika bra kan man, t.ex. med språkliga val, ta avstånd från andra homosexuella eller vissa homosexuella subgrupper när man så vill. När det gäller lesbiska konstaterar Queen (2014:205) att lesbiska inte skiljer sig från homosexuella eller andra sociala aktörer i detta avseende: lesbiska kan använda och använder språket för att markera sig själva som lesbiska när de behagar.

Detta väljande av stil eller sätt tangerar Queen (1997:235–238) då hon närmar sig svårigheten att definiera den lesbiska gemenskapen eller det lesbiska samhället och vidare den lesbiska identiteten. Hon föreslår att i stället för att försöka använda någon fixerad kategori kunde man se gemenskapen som en *imagined community*. Begreppet (sv.

imaginärt samhälle) har tidigare använts om nationalitetskänslan: individen möter eller hör aldrig från de flesta av de andra ”medlemmarna” av samma nation men bär ändå tanken och känslan av medlemskap med sig (Baker 2008:65). Vidare menar Queen (1997:238) att, liksom med homospråk, finns det egentligen inga specifika lingvistiska tecken eller grammatiska avvikelser som skulle känneteckna de lesbiskas språk, men att det kan finnas ett unikt, konventionaliserat *sätt* att använda språket på.

Queen (1997:239) föreslår att det unika sättet att använda språket konstrueras med hjälp av en bestämd, markerad kombination av ett antal lingvistiska stilar. Lesbiska, liksom alla andra människor, har ett brett urval av stilar att välja mellan. Dessa stilar ska dock betraktas som stereotypa uppfattningar av eller förväntningar om hur olika människogrupper pratar, och inte som faktiskt lingvistiskt beteende (*ibid.*). Ändå har stereotyperna konventionaliserats till den grad att alla måste ta ställning till dem i sina språkliga val (*ibid.*): t.ex. kvinnor gör kontinuerliga, antingen medvetna eller omedvetna val i hur mycket de pratar enligt de kvinnliga stereotyperna.

Queen (1997:240) presenterar fyra olika stereotypa stilar som hon menar att lesbiska använder för att konstruera ”ett lesbiskt språk”. Dessa stilar är det stereotypa kvinnospråket enligt Lakoff (1975), stereotypa, icke-standardsenliga varieteter, ofta förknippade med urbana vita män i arbetarklass, det stereotypa homospråket och det stereotypa lesbiska språket.

Ur det stereotypa kvinnospråket lyfter Queen (1997:240) upp bl.a. expressiva men tomma adjektiv (*charming, cute*), påhågsfrågor (*isn't it*) och försiktighetsord (*well, kinda*), hyperkorrekt grammatik samt oförmåga att skämta. Som drag av stereotypa, icke-standardsenliga, manliga arbetarklassvarieteter nämner hon bl.a. svordomar, förkortade former (*oughta, I dunno*) och etniskt markerade former (*kapeesh?, yo mama*). Bland stilistiska drag lånade från det stereotypa homospråket nämner Queen (1997) t.ex. ett brett intonationsregister, ord som används på ett markerat sätt (*work it, girlfriend*), hyperkorrekt uttal och utdragna vokaler (*faaabulous*). Som exempel på stereotypa lesbiska språkdrag nämns ett smalt register av tonläge och ett generellt ”platt” intonationsmönster, svordomar, uttryck som är förknippade med män eller deras anatomi (*bite me, suck my dick*) samt avsaknad av humor, speciellt när det gäller sarkasm och ironi (Queen 1997:240). Queen (2014:205) menar dock att medan det är påfallande lätt att

komma på stereotyper om hur homosexuella män pratar, är det relativt svårt att locka fram stereotyper om homosexuella kvinnors språkmönster.

På samma sätt som ”mansspråk” och ”kvinnospråk” ska betraktas mindre som något naturligt och medfött och mer som en kulturell och historisk, men föränderlig produkt av samhället, ska även de heterosexuellas och de homosexuellas ”språk” ses som kulturella och sociala konstruktioner. Och lika lite som kvinnornas sätt att prata ska förstås som något som alla kvinnor och inga andra använder, hela tiden och oavsett kontexten, lika lite ska homosexuellas sätt att prata ses som absolut och generaliserbart. Varje människa bär på en mångsidig, föränderlig identitet, och utöver kulturens ramar är det upp till både henne och hennes tolkning av situationen i fråga, vilken del av identiteten hon väljer att förstärka med hjälp av sina språkval.

2.5 Svenska hälsningsfrasstudier

Att hälsa är ett universellt fenomen som signalerar att man har uppmärksammat den andra (Nilsson m.fl. 2016:140–141; Nilsson 2020:2). En hälsning, framförallt en verbal sådan, är också ett sätt för människor att signalera att de har tagit sig över gränsen mellan att inte vara i interaktion och att vara det (Nilsson 2020:2). Hälsandet är ofta en så pass automatiserad handling att vi som språkbrukare inte funderar på hur det går till och varför (Andersson 1996:31; Lindström 2000:139; Nilsson m.fl. 2016:141). Enligt Nilsson m.fl. (2016:141) har flera studier dock funnit att hälsningsfraser har många flera funktioner än enbart uppmärksammandet av motparten. Hälsningsfraser signalerar t.ex. olika attribut hos den som hälsar samt hur denna uppfattar motparten och hela situationen. Det som signaleras kan vara t.ex. social status, grad av bekantskap och hurdana roller parterna kommer att ta i samtalet (ibid.).

Språk- eller varietetsbundna skillnader och likheter i hälsningsbeteende har också studerats. Dessa studier har bl.a. kommit fram till att det finns variation mellan olika språk och kulturer i hälsande (t.ex. mellan Spanien och USA eller mellan Polen och Australien), regioner (t.ex. mellan olika regioner i Tyskland) och olika varieteter (t.ex. mellan schweizertyska och tysklandstyska) (ibid.). Hälsningsbeteende kan då generellt sett påstås ingå i människans kulturella kompetens: så länge som vi hälsar på någon inom

vår egen talgemenskap går det oftast smidigt och utan större behov för reflektioner eller ansträngningar (ibid.).

Som ett pluricentriskt språk erbjuder svenskan en intressant forskningsmöjlighet när det gäller likheter och skillnader i hälsningsbeteende mellan dess olika varieteter. I kapitel 1 tog jag redan upp en av dessa studier, nämligen servicesamtalsstudien *Hälsningsfrasers sociala värde i sverigesvenskt och finlandssvenskt talspråk* av Jenny Nilsson, Catrin Norrby, Jan Lindström och Camilla Wide (2016). Deras omfattande studie, som kombinerar faktiskt och rapporterat språkbruk, består av tre delar: 260 videoinspelningar vid olika sorters biljettluckor, hälsningsexperiment både vid biljettluckor och med bekanta, samt diskussioner i fokusgrupper. Hälsningsexperimenten genomfördes av universitetsstuderande och även fokusgrupperna bestod av universitetsstuderande. Materialet samlades in på flera orter i både Sverige och Svenskfinland. Allt material samlades in som en del av ett större forskningsprogram *Interaktion och variation i pluricentriska språk. Kommunikativa mönster i sverigesvenska och finlandssvenska* (IVIP), inklusive bl.a. över 1000 videoinspelningar av olika sorters servicesituationer. Det övergripande syftet för undersökningen av Nilsson m.fl. (2016) och hela forskningsprogrammet är att, i stället för att enbart fokusera på lexikala och grammatiska skillnader mellan två varieteter av ett pluricentriskt språk, försöka ta ett mer pragmatiskt perspektiv. Med hjälp av perspektivet vill forskarna få en bättre förståelse för relationen mellan olika varieteter, i detta fall sverigesvenskan och finlandssvenskan. Studien finner både likheter och skillnader i de två nationella varieteternas hälsningsmönster. *Hej* är det absolut vanligaste valet i bägge varieteterna. Vidare kommer forskarna bl.a. fram till att finlandssvenskans hälsningsrepertoar täcker en något större skala när det gäller uppdelningen i formella och informella fraser. Samtidigt understryker studien komplexiteten i användandet av hälsningsfraser och visar att variabler som ålder, kön, situation och grad av bekantskap alla spelar en viktig roll i val av hälsningsfras i båda länder.

Lars-Gunnar Andersson (1996) genomför även han sin studie *Hej, hej, hemskt mycket hej* med hjälp av universitetsstudenter, men utför den enbart i Sverige. Studenterna får söka sig till och observera flera olika sorters autentiska hälsningssituationer (bland ställena finns t.ex. kaféer, receptioner, matbutiker, bibliotek och mötesplatser) i Göteborgsområdet. Totalt observerar 60 studenter hälsningsbeteende i över 150 timmar.

Andersson är intresserad av att reda ut hur svenskar hälsar och vilka hälsningsfraser de använder i olika sociala situationer. Något förenklat sagt kommer han bl.a. fram till att ”svensken hälsar med *hej*” och att ju mer brådsåkande stämningen är (t.ex. vid kassor med hög kundomsättning) desto mer ”hejar” svensken – eller göteborgaren, som han påpekar. Resultaten visar även en tendens att man ofta, men inte utan undantag, hälsar med samma fras som motparten använt, och att det finns skillnader både när det gäller kön, ålder och i synnerhet grad av bekantskap. Han konstaterar även att vetskapen bakom valet av hälsningsfras ofta verkar vara knapp.

Jan Lindström (2000) reder ut mönster för hälsande, tackande och avskedstagande i institutionella samtal i sin studie *Hälsning, tack, avsked. Artighetsfraser i institutionella samtal*. Hans fokus ligger på förekomst och fördelning av ovannämnda verbala handlingar. Materialet för studien, 110 samtal, samlades in i Finland och Sverige (främst i Helsingfors och Uppsala) och det består av autentiska servicesamtal t.ex. på en resebyrå och ett högskolebibliotek. Studiens hälsningsfrasedel visar bl.a. att *hej* är den absolut frekventaste frasen i alla observeringsställen förutom en, där *god dag* är vanligast: en finlandssvensk tidningsredaktion med äldre kunder. Därtill redovisar Lindström (2000) bl.a. för att avsaknaden av mer informella fraser är relativt tydlig, och att det är ganska vanligt att utelämna hälsningsfrasen, i synnerhet i kortare samtal och bland yngre. Kön betraktades inte som variabel i denna studie.

I sin studie *Hej, hej, hemskt mycket hej 2.0* utgår Jenny Nilsson och Catrin Norrby (2017) delvis från samma material, nämligen de videoinspelade servicesamtal som ligger som grund för Nilsson m.fl.:s (2016) studie, och jämför den sedan med Anderssons (1996) resultat. Av den stora korpusen studeras 260 samtal. Syftet är att kartlägga bruket av hälsningsfraser i finlandssvenskan och sverigesvenskan utifrån servicesamtal. Nilsson och Norrby (2017) kommer fram till att resultaten stämmer väl överens med Andersson (1996). Forskarna lyfter bl.a. upp könets och ålderns påverkan i val av hälsningsfras, samt anpassningen till både situationen och motpartens hälsningsfras. *Hej* används i tre fjärdedelar av fallen. I övrigt visar artikeln bl.a. att *hej* är en omarkerad hälsningsfras i båda länderna och att likheterna även annars är stora. Skillnaderna mellan varieteterna består enligt Nilsson och Norrby (2017) bl.a. av att *mej* och *god dag* brukas enbart i finlandssvenskan. De menar dock att användandet av *god dag* inte nödvändigtvis ska

tolkas som ett tecken på finlandssvenskans mer formella karaktär: användaren uppfattar möjligtvis inte själv frasen som formell.

Jenny Nilssons, Catrin Norrbys, Love Bohmans, Klara Skogmyr Marians, Camilla Wides och Jan Lindströms (2020) artikel *What is in a greeting? The social meaning of greetings in Sweden-Swedish and Finland-Swedish service encounters* utgår även den från den stora korpusen bestående av över 1000 inspelade servicesamtal från Sverige och Svenskfinland. De studerar hela 1097 kundservicesituationer samt några fokusgrupper och har som syfte att belysa variabeln nation och hur mycket den samt andra variabler har inverkan på val av hälsningsfras. Sammanfattningsvis kommer forskarna fram till att medan nation är viktigt, spelar även andra faktorer som ålder, kön, roll i interaktionen, region, plats för mötet och hur den andra har hälsat alla en märkbar roll. Forskarna föreslår att hälsningar kan vara en källa för språkbrukare att visa på grad av social distans mellan sig själva och andra. I övrigt väljer deltagarna någon annan fras än *hej* i bara ca 20 % av samtalen. Av de övriga fraserna lyfter Nilsson m.fl. (2020) upp *tjena* och *god dag* och dess potential att visa på motsatt grad av social distans som speciellt intressanta.

Utöver ovannämnda studier har bl.a. Hanna Laine (2021) studerat rapporterat hälsningsbeteende. I sin magisteravhandling tog Laine (2021) reda på användningen av och attityderna till hälsningsfrasen *hejsan* i finlandssvenskt kontext och kom bl.a. fram till att de flesta ser relativt positivt eller åtminstone neutralt på frasen. Män tycks oftare ha en neutral attityd till *hejsan*, medan kvinnor verkar mer positiva till den och även använder frasen mer när det gäller aktiv användning. Undersökningen har varit en inspiration till föreliggande avhandling.

Fraser som träder fram i alla ovannämnda studier och därmed sammanfattningsvis möjligen kan tolkas som de vanligaste hälsningsfraserna i svenskan är *hej*, *hejsan*, *hallå*, *hej hej*, och *tjena(re)*. I flera studier nämns även olika varianter av dessa fraser (t.ex. *tja*), upprepande former i tillägg till *hej hej* (t.ex. *hallå hallå*), former konstruerade av två olika fraser (t.ex. *hej hallå*) och utdragna former (t.ex. *heeej*). Frasen *god dag* får belägg främst i studier med finlandssvenskt material (t.ex. i Nilsson m.fl. 2016) men även studier med enbart sverigesvenskt material (t.ex. i Andersson 1996) tar oftast ställning till frasen. Ungefär på samma sätt träder *tjena(re)* och *hallå* i regel starkare fram i de sverigesvenska

materialen (t.ex. i Nilsson m.fl. 2020). Fraser med tydlig koppling till finskan (t.ex. *moj*) påträffas enbart i de finlandssvenska materialen (t.ex. i Nilsson m.fl. 2020).

I denna undersökning har jag valt att reda ut rapporterad användning av hälsningsfraser bland lesbiska och bisexuella kvinnor bl.a. med hjälp av sex färdigt angivna svarsalternativ samt en blankrad där deltagaren själv kunde skriva in övriga fraser. De färdigt givna hälsningsfraserna är *hej, hejsan, hej hej, hallå, tjena* och *god dag* och jag valde dem delvis utifrån några av de ovanstående studierna och delvis utifrån mitt eget antagande om vilka som är de vanligaste hälsningsfraserna i svenskan. Av olika skäl tog jag inte med vissa hälsningsfraser som färdiga alternativ trots att de kommer fram i tidigare studier. Till dessa hör fraser som t.ex. i praktiken kommer direkt från finskan (t.ex. *moj*) samt olika varianter som jag bedömde som alltför många för att kunna hålla listan på alternativ tydlig (t.ex. *tja, tjaba, tjo, tja tja, tjenis, tjenixen*). Några fraser tog jag inte med som alternativ p.g.a. deras starka koppling till tiden på dagen (t.ex. *god morgon*). Deltagarna kunde trots det vid behov tillägga vilka fraser som helst på den blanka raden.

3 MATERIAL OCH METOD

I detta kapitel presenteras materialet samt metoden för denna studie. Avsnittet om material (3.1) ger en översikt över deltagarna i studien bl.a. genom att presentera svar på enkätens relevanta bakgrundsfrågor i tabellform. Bråktal har jag för det mesta avrundat till hela procent. I delkapitel 3.2 belyser jag insamlings- och analysmetoderna för avhandlingen samt beskriver enkäten. Slutligen behandlas etiska frågor kring undersökningen i delkapitel 3.3.

3.1 Material

Materialet för studien består av enkätsvar från totalt 62 kvinnor, varav 37 uppger sig vara lesbiska och 25 bisexuella (se tabell 1 nedan). Vid materialinsamlingstidpunkten var kvinnorna medlemmar i en eller två svenskspråkiga Facebook-grupper för kvinnor som hör till sexuella minoriteter. Grupperna består av totalt ett par tusen medlemmar, men eftersom det är flera som troligtvis är medlemmar i båda grupperna – jag själv inkluderad – är det okänt vilken den totala mängden individer var som hade möjlighet att delta i studien. Materialinsamlingsenkäten finns i bilagan.

Tabell 1. Om du skulle behöva välja, hur identifierar du dig i första hand?

(n=62)	
Lesbisk (n=37)	60 %
Bisexuell (n=25)	40 %

Facebook valdes som materialinsamlingskanal på grund av att olika intressegrupper är en central del av sidan och jag hade hört om och sett enkäter delas ut där. Därtill ansåg jag att trots att det främst är unga som använder sociala medier, är Facebook den sociala median där även lite äldre är med och där åldersspridningen bland informanterna därmed skulle kunna bli jämnare. Grupperna hittades med hjälp av en lesbisk kontakt som bor i Stockholm och själv är medlem i båda två. Urvalet av informanter är därmed *icke-slumpmässigt*, alltså alla svenskspråkiga homosexuella kvinnor fick inte möjlighet att

delta, utan jag själv valde att distribuera enkäten endast via vissa kanaler (se Norrby & Nilsson 2015:39). Tanken var att jag via dessa kanaler når personer som är typiska för den grupp som jag är intresserad av, alltså lesbiska och bisexuella svenskspråkiga kvinnor. Den icke-slumpmässiga urvalsvarianten är därmed *ett typiskt urval* (Norrby & Nilsson 2015:39–40). Att deltagarna rekryterades genom en Facebook-grupp och inte t.ex. från mitt eget kontaktnät leder förhoppningsvis till att deltagargruppen är mindre homogen till sin sociala bakgrund (se *ibid.*:41). Ett urval, i synnerhet icke-slumpmässigt, betyder samtidigt att det inte går att generalisera resultaten och påstå att de är representativa för alla lesbiska och bisexuella som pratar svenska, men resultaten kan ändå ge en god och intressant bild av populationens språkbruk (*ibid.*:40).

Båda Facebook-grupper är svenskspråkiga och anger sig vara baserade i Sverige, men bostadsorten eller språket begränsas inte i gruppreglerna. Detta illustreras t.ex. av att ett par norska inlägg förekommer på sidorna. Av den anledningen valde jag att ställa bakgrundsfrågor med vilka jag kunde kartlägga hurdan ställning svenskan har i informantens liv, för att sedan bättre kunna ta i beaktande olika språkliga bakgrunder i min analys. De allra flesta som deltar i studien visar sig ändå vara bosatta i Sverige, ha bott där hela sitt liv och ha svenska som modersmål, med vissa undantag (se tabellerna 2–4). Den förenande faktorn bland gruppmedlemmarna och deltagarna utöver sexuell läggning kan då sägas vara att man förstår svenska, men inte nödvändigtvis pratar eller annars använder språket aktivt (även om de allra flesta förmodligen gör det). I tabell 2 nedan framställs deltagarnas hemland för tillfället och i tabell 3 deltagarnas tidigare hemländer.

Tabell 2. I vilket land bor du?

	(n=62)
<i>Sverige</i>	95 % (n=59)
<i>Bulgarien</i>	1,5 % (n=1)
<i>Finland</i>	1,5 % (n=1)
<i>Norge</i>	1,5 % (n=1)

Tabell 3. I vilket land eller vilka länder har du vuxit upp?

	(n=62)
<i>Sverige</i>	85 % (n=53)
<i>Finland</i>	3 % (n=2)
<i>Frankrike</i>	3 % (n=2)
<i>Colombia</i>	1,5 % (n=1)
<i>Bulgarien</i>	1,5 % (n=1)
<i>Norge</i>	1,5 % (n=1)
<i>Saudiarabien</i>	1,5 % (n=1)
<i>Fyra olika länder</i>	1,5 % (n=1)

Som det framgår av tabell 2 bor en klar majoritet, 95 % (59 svar), av deltagarna i Sverige. De resterande 3 deltagarna (5 %) bor i Norge, Bulgarien och Finland. Vid svar på frågan om länder där deltagarna tidigare har bott är variationen relativt liten (tabell 3 ovan). Enligt svaren har de allra flesta alltid bott i Sverige (85 %/53 svar), medan 9 deltagare (15 %) rapporterar sammanlagt nio olika tidigare hemländer. Två av dessa informanter (3 %) har bott i Finland, två (3 %) i Frankrike och två (3 %) i Saudiarabien. Colombia, Bulgarien och Norge rapporteras alla en gång var (totalt ca 5 %). En informant (1,5 %) har bott i fyra olika länder.

Ytterligare ställde jag en fråga om deltagarnas starkaste språk (se tabell 4). Syftet med denna fråga var att få en bättre förståelse för deltagarnas språkfärdigheter. Resultatet är i linje med nuvarande hemland och tidigare hemländer: 90 % (56 svar) behärskar bäst svenska, vartill två deltagare (3 %) anger sig kunna svenska och engelska likvärdigt. Två deltagare (3 %) behärskar bäst franska, en deltagare (1,5 %) finska och en (1,5 %) norska.

Tabell 4. Vilket språk behärskar du bäst?

	(n=62)
<i>Svenska</i>	90 % (n=56)
<i>Franska</i>	3 % (n=2)
<i>Svenska och engelska</i>	3 % (n=2)
<i>Finska</i>	2 % (n=1)
<i>Norska</i>	2 % (n=1)

Med tanke på att deltagarna hör till en sexuell minoritet ville jag ta hänsyn till att alla kanske inte vill ge alltför mycket exakt bakgrundsinformation om t.ex. ålder, och bad därför deltagarna välja en av tre åldersgrupper: 15–29 år, 30–49 år eller 50 år och äldre. Som det framgår av tabell 6 nedan ingår 42 % (26 svar) av deltagarna i gruppen 15–29-åriga, 50 % (31 svar) i gruppen 30–49-åriga och 8 % (5 svar) i gruppen 50-åriga och äldre. Den mellersta gruppen är alltså störst, tätt följd av den yngsta, medan över 50-åringar är en liten minoritet (se tabell 5).

Tabell 5. Hur gammal är du?

	(n=62)
<i>15–29 år</i>	42 % (n=26)
<i>30–49 år</i>	50 % (n=31)
<i>50– år</i>	8 % (n=5)

Jag ställde inga andra krav på deltagarna än att de identifierar sig som lesbiska eller bisexuella kvinnor, och att de har fyllt 15 år – det senare eftersom det för yngre än det enligt de etiska principerna för humanforskning (Forskningsetiska delegationen 2019) förutom deltagaren själv även är vårdnadshavarna som bestämmer om personen i fråga får delta i studien (mer om etiska frågor i delkapitel 3.3). Avgränsningen vid 15 år – och inte lägre – kändes även i övrigt lämpligt med tanke på att utgångspunkten för studien inte bara är sociolingvistik utan också sexuell läggning.

3.2 Metod

Min materialinsamlingsmetod är en enkät som delades ut elektroniskt i Facebook-grupper. Jag är därmed intresserad av att studera hur lesbiska och bisexuella själva anger sig använda hälsningsfraser, inte av hur de faktiskt använder dem. Intresset låg med andra ord i *rapporterat bruk* av hälsningsfraser och uppfattningar om dem (Norrby & Nilsson 2015:37). Enligt Norrby och Nilsson (2015:37–38) passar enkätmetoden bra för sociolingvistiska undersökningar av rapporterat språkbruk och attityder till språk, men det går inte att ta reda på faktiskt språkbruk med metoden. Rapporteringen kan t.ex. påverkas av attityder gentemot ett språkdrag. Det är inte ovanligt att man anger sig använda drag som man ser positivt på, även om man i själva verket inte riktigt använder dem i samma mån i faktiska sociala situationer. Det är alltså möjligt att deltagare i enkätstudier överrapporterar det som uppfattas som positiva språkdrag, och vice versa underrapporterar andra, negativt upplevda drag. (Norrby & Håkansson 2015:20.) Dock är det även möjligt att rapporteringen stämmer överens med hur deltagaren faktiskt beterar sig. Genom rapporterat bruk kan man få en uppfattning om hur fenomenet ungefär ser ut i verkligheten (Norrby & Nilsson 2015:50–51). Frågor som det ändå är viktigt att vara medveten om med en enkät som materialinsamlingsmetod är att svaren förblir på en ytligare nivå än t.ex. med en personlig intervju som metod (Norrby & Nilsson 2015:42). Övriga begränsningar med enkäten kan realiserats t.ex. i att deltagarna läser eller tolkar frågor fel, svarar på ett sätt som de tror är önskvärt eller tröttnar på ifyllandet och svarar slarvigt (Schleef 2014:53). Däremot kan enkäten som den *kvantitativa* metod den i huvudsak är vara ett mycket effektivt sätt att samla in material snabbt (Norrby & Nilsson 2015:39, 42). Fördelen med en elektroniskt distribuerad enkät är dessutom att den kan nå människor utan geografiska hinder, själva distribueringen går snabbt och det är möjligt att delta var och när som helst med mobil och uppkoppling.

Enkäten skapades med hjälp av det fria nätbaserade enkätverktyget Google Forms och piloterades inom seminariegruppen innan den publicerades i december 2021. Till enkäten skrev jag ett kortare inlägg där jag presenterade mig och avsikten med enkäten, samt uppmanade intresserade att ta kontakt vid möjliga frågor. I inlägget nämnde jag även att deltagandet är frivilligt och anonymt. I stort sett samma information stod i inledningsdelen av själva formuläret. Inga andra språk än svenska användes i inlägget

eller på formuläret eftersom jag ville ha svar enbart från människor som förstår svenska. Enkäten stängdes efter en månad, i januari 2022.

Enkäten bestod av totalt fjorton frågor varav de inledande sex var bakgrundsfrågor och användes som *utomspråkliga variabler* i analyskedet, medan de resterande åtta var substansfrågor som skulle ge information om själva hälsningsbeteendet och attityder till det (se bilaga för samtliga frågor). Längden på formuläret och därmed tiden som skulle gå åt att fylla i det försökte jag hålla lagom för informanterna. I enkäten varvades *slutna frågor* (flervalsfrågor, alternativfrågor och ja/nej-frågor) med *öppna frågor* för att göra ifyllandet mera omväxlande, och mängden öppna frågor försökte jag hålla på en lämplig nivå (se Norrby & Nilsson 2015:43, 48). De öppna frågor som ingår förtjänar dock sin plats i formuläret trots att de ställer större krav på både deltagaren och den som analyserar svaren, eftersom de kan ge värdefull information som går mer in på djupet och kommer åt bakgrunden bakom svaren, t.ex. *varför* informanten svarat som hen gjort (Norrby & Nilsson 2015:52).

Av de åtta substansfrågorna var fem olika sorters flervalsfrågor och tre öppna frågor. I samband med de flesta flervalsfrågorna gavs dock en möjlighet att i ett öppet skrivfält kommentera eller motivera sina val. Tanken var att ge deltagare med mer engagemang och tid möjlighet att bidra mer. Med hjälp av kommenteringsmöjligheten är det även möjligt att i viss mån minska risken för att deltagare inte förstått frågan eller inte hittat ett lämpligt alternativ bland de angivna svarsalternativen (Norrby & Nilsson 2015:43–52).

Tekniskt sett definierades alla frågor förutom en som obligatoriska. Den fråga som definierades som valfri var den sista (fråga 14, öppen fråga) där deltagarna hade möjlighet att dela med sig av ytterligare tankar kring hälsningsfraser. Därtill valde jag att låta de öppna kommentars- och motiveringsfälten efter flervalsfrågorna vara valfria för att inte göra enkäten för krävande att fylla i. Av tekniska skäl stod dessa fält separata från frågorna som de hänvisade till, men för att förtydliga sambandet mellan frågan och kommentarsfältet gav jag inte kommentarsfälten nya ordningstal. Norrby och Nilsson (2015:43) uppmanar att gruppera frågorna enligt tema. Eftersom enkäten är relativt kort hade jag ingen tematisk gruppering, men bestämde mig för att skriva ”bakgrund” i början av varje bakgrundsfråga (frågorna 1–6) för att förtydliga indelningen något.

De analysmetoder som tillämpas i studien är både kvantitativa och kvalitativa. Svaren på de slutna frågorna analyseras kvantitativt medan svaren på de öppna frågorna – inklusive de fria kommentarsfälten utan numrering – analyseras kvalitativt. Enligt Boyd och Ericsson (2015:18) används kvantitativa analysmetoder för räknebar data som kan ge en översiktlig bild av fenomenet. Kvalitativa analysmetoder lämpar sig för mindre material och kan ge en djupare bild (ibid). Även om det totala antalet svar inte är så stort ligger huvudvikten, på grund av den lite större mängden slutna frågor, på kvantitativa analyser.

3.3 Etiska aspekter

Enligt forskningsetiska principer för humanforskning (2019:29) ska forskning på människor alltid utgå från *informerat samtycke*. Det betyder att deltagaren bl.a. har rätt att delta frivilligt samt att avbryta deltagandet och annullera sitt samtycke att delta utan negativa påföljder. Hen har rätt att få tillräckligt med information när det gäller t.ex. forskningens innehåll, vad det konkret betyder att delta och hur personuppgifterna behandlas. Eventuella risker ska redogöras för. Informationen ska ges på ett språk som deltagaren förstår. Det ska ges tillräckligt med tid att bestämma över deltagandet och möjlighet att ställa ytterligare frågor. (Forskningsetiska delegationen 2019:29–30.)

I föreliggande studie tog jag hänsyn till frivillighet genom att i Facebook-inlägget berätta att det är frivilligt att delta. Enkäten skickades inte heller direkt till någon personligt utan publicerades enbart i grupper med ett stort antal medlemmar. I inlägget samt i början av enkäten presenterade jag mig själv och berättade var jag studerar, i vilket syfte uppgifterna samlas in, vad studien går ut på, hur många frågor som finns i enkäten, hur lång tid det uppskattningsvis tar att fylla i enkäten, vilka personuppgifter som samlas in och hur länge de sparas. Jag framhöll även deltagandets anonymitet och gav mina kontaktuppgifter för ytterligare frågor.

När det gäller omyndiga som deltar i forskning beror riktlinjerna för vem som ska ge samtycke till deltagandet på deltagarens ålder och på forskningens innehåll och kontext. Om deltagaren har fyllt 15 år räcker det med deltagarens eget samtycke; om hen är under 15 år ska även vårdnadshavaren i regel ge sitt samtycke. Om forskningssituationen tillåter det ska dock även över 15-åriga deltagares vårdnadshavare informeras om forskningen.

Information om forskningen ska ges på ett sätt som deltagare på denna åldersnivå förstår, och forskaren ska avbryta deltagandet om forskningen inte ser ut att passa sig för den unga deltagaren. (Forskningsetiska delegationen 2019:30–31.)

Åldersgränsen för denna avhandling sattes vid 15 år, vilket informerades om både i inlägget och i början av enkäten. Dock fanns det ingen möjlighet att kontrollera hur gamla deltagarna faktiskt är; detta är nackdelen som gäller all information som samlas in utan att t.ex. forskaren är närvarande när enkäten fylls i (Norrby & Nilsson 2015:49) – med undantag av stark autentisering när det gäller elektroniska enkäter. Inga vårdnadshavare kontaktades i denna studie.

När det gäller insamling av *personuppgifter* valde jag att inte samla in direkta personuppgifter. Enligt Forskningsetiska delegationen (2019:32) innehåller materialet personuppgifter ”om man av det direkt eller indirekt kan identifiera en person eller personer med beaktande av de metoder som rimligen kan komma att användas för identifiering” (ibid.:32). *Särskilda kategorier av personuppgifter* rör sig om bl.a. personuppgifter gällande en fysisk persons sexuella läggning (ibid.:32). Eftersom jag inte ber om information som namn, personnummer eller kontaktuppgifter, och eftersom övrig information som jag samlar in inte är nog för att identifiera de personer som deltar i undersökningen, räcker det att iaktta rimlig försiktighet med det insamlade materialet. Detta betyder t.ex. att jag inte delar eller visar materialet för obehöriga, att jag raderar uppgifterna enligt planen samt att jag endast behandlar materialet på datorer där virusskyddet är uppdaterat.

4 ANALYS

I detta kapitel presenteras och analyseras enkätsvaren. Ordningen följer i princip enkätens disposition. Först framställs deltagarnas svar på frågan om den mest använda hälsningsfrasen och motivering till detta val. Analysen framställs huvudsakligen hälsningsfras för hälsningsfras och den börjar med den mest använda hälsningsfrasen (4.1). Därefter tar jag upp situationella faktorer ur deltagarnas perspektiv (4.2). Dessa två delkapitel ägnas mest uppmärksamhet i analysen eftersom jag bedömer de här frågorna som mest relevanta för studien. I delkapitel 4.3 framställs hälsningsfraser som deltagarna inte alls anger sig använda samt deltagarnas motivering till dessa val. Även dessa minst använda hälsningsfraser tas för det mesta upp fras för fras. Resultaten jämförs löpande med tidigare forskning. Analysens fokus ligger huvudsakligen på att granska resultaten mot bakgrund av faktorerna ålder och indelningen i lesbiska och bisexuella. Studiens fokus är på verbala hälsningar, men eftersom både det verbala och det icke-verbala så gott som alltid är närvarande i möten, har jag valt att beröra det icke-verbala i de fall då deltagarna kommenterat det. Andelarna har jag för det mesta avrundat till hela procent.

4.1 Den mest använda hälsningsfrasen

En mycket central fråga för studien är vilka hälsningsfraser som deltagarna uppger sig använda mest. Resultatet vad gäller denna fråga framställs i tabell 6.

Tabell 6. Vilket hälsningsord använder du mest?

	(n=62)
<i>Hej</i>	82 % (n=51)
<i>Hej hej</i>	44 % (n=27)
<i>Hejsan</i>	13 % (n=8)
<i>Hallå</i>	39 % (n=24)
<i>Tjena(re) (/tja/tja tja/tja men hej)</i>	39 % (n=24)
<i>God dag</i>	3 % (n=2)
<i>Övriga</i>	3 % (n=2)

Jag antog att den mycket utbredda hälsningsfrasen *hej* skulle vara den mest populära även i föreliggande studie och som tabell 6 visar stämmer detta antagande: upp till 82 % (51 svar) av deltagarna säger sig använda mest *hej*. Resultatet är i linje med tidigare forskning. Nilsson m.fl. (2016:145), som i sin studie bl.a. jämför det svenska och finlandssvenska hälsningsbeteendet i inspelade servicesamtal, visar att 73 % av de svenska informanterna och 78 % av de finlandssvenska informanterna hälsar med *hej*, oavsett ålder eller kön.

Skälet bakom frasens popularitet kan ligga bl.a. i dess korthet, alltså effektiviteten. Nuförtiden kan hälsningsfrasen *hej* även antas få förstärkning av att olika versioner av det korta, *h*-initierade ordet blivit populära även i flera andra språk (t.ex. eng. *hi*; *hey*, ned. *hoi*, fin. *hei*). Nilsson och Norrby (2017:239) antar att *hejs* popularitet delvis beror på att människor ofta anpassar sina hälsningar enligt varandra och att en frekvent fras då blir ännu mer frekvent. Enligt Rosenkvist (Sveriges Radio 2021) började den före detta lågprestigefrasen *hej* snabbt vinna mark i svenskan i efterkrigstiderna då språket demokratiserades på flera sätt: titlarna lades bort och bl.a. *du*-reformen och kampanjen *Skriv som du talar* bidrog till att svenskan fick en mer avslappnad klang. När så småningom de äldre generationerna med *god dag*-vana ersattes med yngre generationer med mer informella hälsningsvanor fick utvecklingen en ytterligare puff (ibid). Enligt Rosenkvist (Sveriges Radio 2021) håller den nuförtiden relativt omarkerade hälsningsfrasen *hej* på att tränga ut de andra hälsningsfraserna, även om han lyfter upp att tack vare språkreformen som öppnade upp för nya fraser, verkar svenskan sedan dess ha fått ett mer mångsidigt och förnybart urval av hälsningsfraser.

Nilsson m.fl. (2020:6) skriver att eftersom *hej* nuförtiden är en ”standardhälsning” i svenskan, finns det antagligen mer specifikt socialt värde att hitta i de övriga fraserna. Tykesson-Bergman (2006:119) konstaterar att i servicesamtal är frasen nuförtiden så pass frekvent att den har blivit en rutinerad öppningssignal i stället för en genuin hälsningsfras. *Hejs* nuförtida neutrala karaktär och användbarhet även i mer formella sammanhang lyfts upp av några av deltagarna i föreliggande studie:

”Hej är en bra, neutral hälsningfras och oftast det jag använder när jag hälsar på någon jag inte riktigt känner. Också det enda i formella och professionella sammanhang.”

15–29 år, lesbisk

En informant som anger *hej*, *hallå* och *tjena* som sina mest använda hälsningsfraser kommenterar likaså den något formella karaktären av *hej*:

”När det är mer ”formellt” säger jag endast Hej”

15–29 år, lesbisk

En informant rapporterar endast *hej* som sin mest använda hälsningsfras med den ekonomiska motiveringen:

”Kort och enkelt”

50– år, lesbisk

Hej är i stort sett lika populärt bland de lesbiska som den är bland de bisexuella deltagarna: 84 % (31 svar) av de lesbiska och 80 % (20 svar) av de bisexuella säger sig använda mest just den frasen. Även om *hej* används mycket i alla tre åldersgrupper, kan det urskiljas en trend mot att yngre använder den mer: 92 % (24 svar) av de yngsta säger sig använda frasen mest, medan bara 74 % (23 svar) i mellangruppen rapporterar samma sak. I den äldsta gruppen uppger 80 % (4 svar) *hej* som den frekventaste frasen, men gruppen är för liten för att dra vidare slutsatser.

Den näst populäraste hälsningsfrasen i studien är *hejs* dubblerade form *hej hej* med 44 % (27 svar) deltagare som rapporterar sig oftast välja den hälsningsfrasen. Det kan konstateras att *hej* och *hej hej* är rätt tydliga i sina placeringar som de två mest använda hälsningsfraserna bland lesbiska och bisexuella svenska kvinnor i studien, med *hej* som den absolut populäraste frasen. I hälsningsfrasstudien av Nilsson m.fl. (2016:146) konstaterar forskarna att *hej hej* förekommer oftare (30 gånger) i det svenska materialet, medan den bara förekommer 12 gånger i det finlandssvenska materialet. Med tanke på att de allra flesta deltagarna i min studie är från Sverige, kan det spekuleras kring om andelen varit något mindre om det varit fler deltagare från det finlandssvenska språkområdet. *Hej hej* kan även uppfattas som tydligt kvinnligt markerat (Nilsson m.fl. 2016:147): 81 % av beläggen i deras studie kommer från kvinnor. Förutom ”kvinnligt” tillskrivs *hej hej*

värdet ”glad” av Lindström (2000:146–147) och ”pigg och käck” av Andersson (1996:41). Även en informant i föreliggande undersökning motiverar sina val av *hej* och *hej hej* på följande sätt:

”Känns enkelt att säga hej och hejhej låter lite gladare.”

30–49 år, lesbisk

En annan informant anger att hon för det mesta använder endast *hej hej*, med den enkla men fullt tillräckliga motiveringen:

”[Hej hej] känns bekvämt och lagom.”

30–49 år, bisexuell

En yngre deltagare rapporterar *hej hej* (samt *hallå*) som sina vanligaste fraser och antar att omgivningen har med valet av hälsningsfraser att göra:

”Tror det är mest vanligt där jag bor, tänker inte på det”

15–29 år, bisexuell

Bostadsorten efterfrågades inte i denna undersökning, men en viss geografisk koppling är eventuellt möjlig att sluta sig till, åtminstone när det rör sig om den andra frasen hon använder, nämligen *hallå*, där speciellt Göteborg har angetts som centrum i Nilsson m.fl. (2020:7).

Om dubbleringens popularitet i tack- och hälsningsfraser mer generellt i svenskan skriver t.ex. Lindström (2000:146–148). Han konstaterar att upprepandet antas öka det vänliga i uttrycket och kan ses som en lexikal överdrift som har en socialt närmande funktion (ibid.). En deltagare siktar antagligen på den närmande funktionen av *hej hej* i sin kommentar:

”Hej hej ofta om man vill låta trevlig, t.ex. i bemötande med barn”

30–49 år, bisexuell

Två deltagare berättar att de använder *hej hej* uttryckligen antingen med ”kunderna” eller generellt på jobbet. Här är en av dem:

”Har mitt standard ”hej hej” när jag hälsar på kunder men mer informellt ”hallå” när jag hälsar på någon jag känner”

15–29 år, bisexuell

Lindström (2000:148) påpekar att dubblerade hälsningsfraser kan fungera särskilt bra i kund-expedit-samtal: förlängningen signalerar bl.a. viljan att fortsätta samtalet. Detta kan säkert många av oss känna igen i diverse möten med expediter och andra försäljare. Tendensen syns i Nilssons (m.fl. 2016:146) studie där *hej hej* är vanligare bland personalen (14 %) än kunderna (5 %).

Andelen deltagare som rapporterar *hej hej* som sin mest använda hälsningsfras är så gott som lika stor i den yngsta gruppen och mellangruppen: 46 % respektive 45 % (12 respektive 14 svar). Andelen som rapporterar *hej hej* i den äldsta gruppen är däremot endast 20 % (1 svar), men eftersom gruppen är liten säger siffran inte så mycket om generella tendenser. Det går däremot att urskilja något av en skillnad i hur mycket frasen används i den lesbiska gruppen jämfört med den bisexuella gruppen. Av totalt 37 lesbiska deltagare anger 35 % (13 svar) sig använda *hej hej*, medan andelen i den bisexuella gruppen på 25 personer är 56 % (14 svar).

Inte långt bakom *hej hej* i svaren kommer *hallå* med 39 % (24 svar) av deltagarna som oftast väljer den hälsningsfrasen. Andelen och placeringen som den tredje mest använda hälsningsfrasen kan tyckas något överraskande med tanke på att t.ex. studien av Nilsson m.fl. (2016:147) visar tydligt att kvinnor inte föredrar *hallå*: i deras studie förekommer den hälsningsfrasen endast en gång bland kvinnor jämfört med männens sju gånger. Alla sju gånger förekommer dessutom *hallå* i samtal mellan två män. Nilsson och Norrbys (2017:234) material visar på parallella tendenser: frasen används av män. Andersson (1996:33) å andra sidan får ett något annorlunda resultat i sin studie. En av hans studenter observerar Brunnsparken, en populär träffpunkt kvällstid speciellt bland unga och unga vuxna i Göteborg, och rapporterar att många kvinnor använder *hallå* (ackompanjerad av

kramar). Det kan konstateras att huvudvikten av Anderssons (1996:33) ovannämnda delstudier i parken ligger på hälsningar mellan bekanta, medan Nilsson m.fl.:s (2016) och Nilsson och Norrbys (2017) studier i första hand handlar om obekanta. Andersson (1996:33) konstaterar att belägg på *hallå* ser ut att bli vanligare ju starkare bekantskapen blir.

Å andra sidan kan *hallå* i vissa sammanhang sägas även till obekanta. En informant kommenterar:

”Använder nästan bara hallå när jag svarar i telefon med främlingar.”

15–29 år, lesbisk

Språk präglas av variation och det går att anpassa sina hälsningar så gott som oändligt mycket. En deltagare berättar att hon oftast hälsar med *hallå ja*, och antar att det är ”något hon snappat upp och behållit” (30–49 år, lesbisk). En annan deltagare kombinerar två populära hälsningsfraser och hälsar oftast med *tja men hej* (15–29 år, bisexuell) (se mer om *tja* längre fram i kapitlet).

En informant kryssar för de tre i denna studie mest använda hälsningsfraserna *hej, hej hej* och *hallå* med en motivering som grundar sig i hur hon uppfattar sig själv:

”Känns mest som jag. Lagom liksom”

30–49 år, bisexuell

Hallå ser ut att vara mer populärt hos de yngre. 54 % (14 svar) av deltagarna i den yngsta gruppen anger *hallå* som den mest använda frasen, medan endast 29 % (9 svar) av deltagarna i mellangruppen gör det. En deltagare (20 %) i den äldsta gruppen anger sig oftast använda *hallå*, men gruppen är för liten för att vidare slutsatser ska kunna dras. Andersson (1996:34) märker samma tendens i sin göteborgska studie: medan över 30-åriga använder *hej* i 70 % av fallen, används *hej* av 30-åriga och yngre i endast 40 % av fallen, och *hallå* i 40 %. Andersson (1996:34) säger sig personligen vara överraskad av den yngre karaktären av *hallå*: han förknippar den med sin egen ålder – samt killar. Nilsson och

Norrby (2017:235) redovisar att frasen används i alla åldrar. I Nilsson m.fl.:s (2020:12) studie får *hallå* mest belägg i just Göteborg och faktorer som både kön och ålder är mindre signifikanta. Inga belägg kommer från det finlandssvenska området (ibid.), vilket kan tyda på att även i föreliggande studie hade andelen av *hallå* eventuellt varit mindre om fler finlandssvenskar hade deltagit.

Vad gäller *hallå* kan någon speciellt stor skillnad inte urskiljas mellan de lesbiska och bisexuella grupperna i föreliggande studie. 43 % (16 svar) av de lesbiska respektive 36 % (9 svar) av de bisexuella deltagarna rapporterar *hallå* som sin favorit.

Tätt i hälarerna på *hallå* kommer *tjena* som den fjärde mest använda hälsningsfrasen i studien: skillnaden mellan populariteten av de två är lika stor som skillnaden mellan tvåan och trean, *hej hej* och *hallå* (ca 5 %), då totalt 32 % (20 svar) uppger sig använda *tjena* mest. Ytterligare fyra deltagare (7 %) skriver att de oftast använder någon annan version av *tjena(re)*: *tja*, dubbelversionen *tja tja* eller den ovannämnda *tja men hej*. Sammanlagt rapporterar alltså 39 % att de oftast väljer någon version av *tjena(re)*, vilket gör att den hamnar på delad tredje plats med *hallå*. Resultatet kan ses som intressant, eftersom i likhet med (eller ännu mer än) *hallå* uppfattas även *tjena* som en tydligt manlig markör (t.ex. Andersson 1996:33–34; Nilsson m.fl. 2016:147–148; Nilsson m.fl. 2020:12). I servicesamtal som Nilsson m.fl. (2016:147) observerar används *tjena* enbart av män (13 belägg) och mest av män till andra män (10 av 13 belägg). Detsamma framträder i Nilsson m.fl.:s material (2020:8, 9, 12, 13), där *tjena* används ytterst sparsamt av kvinnor och får allra mest belägg i samtal mellan två män.

Motiveringar bakom valet av *tjena* i föreliggande undersökning är bl.a. ”låter spontan” (30–49 år, lesbisk), ”känns naturligt” (30–49 år, bisexuell), ”mer personlig” (30–49 år, bisexuell) och ”av vana” (30–49 år, bisexuell, anger även *hej hej*). En deltagare säger sig använda *tjena* och *tja* (samt *hej hej*) för att de är ”roligare än de andra” (30–49 år, bisexuell).

Ibland kan nyansskillnaderna mellan två olika versioner av samma hälsningsfras, som *tjena(re)*, uppfattas som avgörande. En informant i 15–29-årsåldern (bisexuell) påpekar att hon oftast använder *tja* (samt *hej* och *hej hej*) men att hon aldrig skulle använda *tjena* eller *god dag* eftersom de känns ”uppstyltade”. En annan deltagare i samma åldersgrupp

(lesbisk), som anger *tjena* (samt *hallå* och *hej*) som sina prefererade hälsningsfraser, skulle däremot inte använda frasen *tja* med motiveringen ”*tja* låter lite drygt så det undviker jag”.

Några förknippar *tjena* och *hallå* med varandra i sina kommentarer. En deltagare, som anger *hej*, *tjena* och *hallå* som sina frekventaste hälsningsfraser och motiverar valet av *hej* med ”bra, neutral hälsningsfras”, fortsätter:

”Tjena, hallå: med lite förställd röst eller annan dialekt för att skapa en avslappnad stämning, eller för att den som hälsade först gjorde att det blev mer naturligt”

15–29 år, lesbisk

Deltagaren tillskriver alltså de två fraserna gemensamma egenskaper och använder dem ofta. Samtidigt lyfter hon upp icke-lexikala faktorer som tonläget och några dialektala drag samt hur motpartens hälsning påverkar hennes val. En annan kvinna anger *hej* som sitt vanligaste val, medan både *hallå* och *tjena* för henne betyder något annat:

”[Hallå och tjena] passar inte riktigt in med mig och skulle kännas konstigt att säga.”

30–49 år, lesbisk

Tjena och *hallå* förknippas med varandra även bl.a. av Andersson (1996:33) som beskriver dem som ”bekanta” och ”intimare (än *hej*)”, samt Lindström (2000:141) som ger dem värdet ”utpräglat informella”. Att *tjena* och *hallå* tillskrivs liknande attribut kan tolkas som att de bl.a. tillhör samma stil- eller formalitetsnivå.

En kvinna som är i den yngsta gruppen och anger *hej*, *hallå* och *tjena* som sina frekventaste fraser, undrar om det ligger regionala skäl bakom hennes användning av *tjena*:

”Kommer naturligt, låter trevligt och neutralt. ”Tjena” för att jag är från Stockholm kanske?”

15–29 år, lesbisk

Regionalitet tas upp bl.a. av Rosenkvist när det gäller *tjena(re)s* variant *tjo*. Enligt Rosenkvist ser *tjo* ut att vara ganska ”gubb-märkt”, och han antar att varianten har en stark koppling till Stockholmstrakten (Sveriges Radio 2021). I föreliggande studie samlades inte uppgifter om deltagarnas hemort in närmare än på nationell nivå, så den regionala inverkan på språk avgränsades därmed till de svenska (och i väldigt liten mån till de finlandssvenska) varieteterna. I övrigt anger en deltagare i studien *tjo* som något ”löjligt” och som den enda hälsningsfrasen hon inte skulle använda (50– år, lesbisk).

Skillnaden mellan lesbiska och bisexuella som oftast väljer att använda *tjena* är förmodligen inte betydande, men en viss skillnad syns ändå i resultatet: 40 % (15 svar) bland de lesbiska, jämfört med 32 % bland de bisexuella (8 svar). *Tjenas* åldersfördelning presenteras i delkapitel 4.3.

Den femte mest använda hälsningsfrasen i studien är *hejsan* (13 %/8 svar). Trots en tydlig likhet med *hej* anses fraserna inte bära samma sociala värde. Medan *hej* anses som omarkerad eller neutral (t.ex. Nilsson m.fl. 2016:145), kan *hejsan* klassas som en mer kvinnlig hälsningsfras (ibid:147): 13 av 14 belägg av *hejsan* i Nilsson m.fl.:s (2016) inspelningar används av kvinnor, och 12 av dem av kvinnor till andra kvinnor. I en annan del av samma studie tillskriver flera av deltagarna i en svensk fokusgrupp *hejsan* värdet ”töntigt”, även om kön inte nämns direkt i samband med beskrivningen (ibid:154). *Hejsan* (samt *hej hej*) beskrivs som ”töntiga” även av en av deltagarna i föreliggande studie (50– år, lesbisk, tidigare bott i Finland). Att *hejsan* är vanligare hos kvinnor menar också Andersson (1996:33). Däremot ser Nilsson m.fl. (2020:12) ingen större skillnad i användandet av *hejsan* när det gäller kön eller andra faktorer.

Av de yngsta deltagarna i min studie väljs *hejsan* av 15 % (4 svar) och av dem i mellangruppen av 13 % (4 svar), medan ingen av de äldre väljer den hälsningsfrasen. När det gäller indelningen i lesbiska och bisexuella, väljer 21 % (8 svar) av alla lesbiska deltagare oftast *hejsan*, medan ingen i den bisexuella gruppen använder den frasen oftast.

Den återstående hälsningsfras som står bland de angivna alternativen i enkäten, *god dag*, kommer långt efter de fem mest använda hälsningsfraserna *hej*, *hej hej*, *hallå*,

tjena med varianter och *hejsan*. *God dag* nämns som populärast av endast två informanter (3 %). Den ena informanten ingår i den yngsta gruppen och hennes mest använda hälsningsrepertoar är vid (*hej, hallå, hej hej, tjena, god dag*) (lesbisk), den andra hör till den mellersta åldersgruppen och rapporterar *hej* och *hej hej* utöver *god dag* (bisexuell). Båda deltagarna är svenska.

Utöver de angivna sex svarsalternativen fick deltagarna skriva in fler hälsningsfraser genom att kryssa i det sista alternativet och skriva in ett öppet svar. Av *tjena(re)*s variationer nämns *tja* två gånger, *tja tja* en gång och *tja men hej* en gång. Dessa variationer har räknats med i och presenterats ovan i samband med *tjena*. I tillägg tar en deltagare upp varianten *tjaba* som något hon ibland hör men inte använder ofta själv. För övrigt nämns hälsningsfraser som *morsning korsning* och *hello* en gång var. Den som svarar *morsning korsning* ger inga motiveringar till valet, men den som oftast använder *hello* berättar att hon använder engelska mycket och att frasen kommer ”av ren reflex”. Båda deltagarna är svenska.

Flera av deltagarna i min studie antar att omgivningen påverkat deras hälsningsrepertoar. Totalt fem informanter nämner antingen människorna runt om sig, omgivningen eller miljön, eller att fraser de använder är mest vanliga där de bor.

I sina motiveringar till varför de väljer en viss hälsningsfras använder deltagarna i övrigt mest beskrivningar som ”naturlig(t)/naturligast” (9 svar), ”vana/vanesak” (6 svar), ”neutral(t)” (4 svar), ”mest som jag” (3 svar) och ”vanlig(t)/vanligast” (3 svar). ”Lagom(t)”, ”bekväm(t)”, ”känns bäst” och ”kort” förekom två gånger var.

Väldigt många motiverar dock sina frasval i stil med ”jag vet inte”, ”ingen aning”, ”alltid gjort, inte funderat på varför”, ”inget man tänker på” eller ”vet inte, har bara blivit så”. Några kommenterar könets eller sexualitetens påverkan. En deltagare berättar: ”Jag tror aldrig jag könsuppdelat hälsningsfraser förut eller tänkt dem som så” och fortsätter i ett annat kommentarsfält: ”Jag har nog aldrig tänkt på att sexualiteten skulle göra skillnad på vilka hälsningsfraser man använder. Men kanske att det finns en skillnad då det är olika kulturer mellan olika sexualiteter” (15–29 år, lesbisk). En annan deltagare har däremot upplevt en könsbunden skillnad:

”Mer killar som hälsar ”Tjena” än tjejer och ”Hej hej” har jag bara hört tjejer säga ”

15–29 år, lesbisk

Hur mycket deltagarna hade tänkt på könets påverkan i val av hälsningsfras i fokusgrupperna i Nilsson m.fl.:s (2016:151–152) studie varierar. En del – främst i de finländska fokusgrupperna – tänker att kön påverkar högst kroppsspråket, medan andra – i synnerhet i de svenska fokusgrupperna – rapporterar att kvinnor och män tycks hälsa på lite olika sätt. Vidare förknippar de svenska deltagarna *tja* och *tjena* med män och *hej hej* med kvinnor. Boyd och Ericsson (2015:15) menar att vi brukar uppmärksamma mer och tro på sådant som bekräftar våra redan existerande uppfattningar om språk. Om vi således har för oss att kvinnor hälsar på ett visst sätt tenderar vi att lägga märke till just dessa fall och bortse från andra.

Det är heller inte ovanligt att människor inte kan yttra sig om språkliga frågor (Boyd & Ericsson 2015:15). Rosenkvist (Sveriges Radio 2021) tar upp den lingvistiska (o)medvetenheten: det har visat sig att språkanvändare ofta inte tänker på hur de pratar eller varför de pratar som de gör. Ofta är språkanvändarnas uppfattning om sitt eget språkbruk inte heller helt sanningsenlig (ibid). Andersson (1996:32) konstaterar att även om språkbrukare visste ungefär vilka hälsningsfraser de använder, kan de oftast inte redogöra för skälen bakom sina val i olika situationer. Tendensen syns även i föreliggande studie när flera deltagare motiverar sina frasval i stil med ”ingen aning” eller ”inte funderat på varför”.

4.2 Situationella faktorer

Tidigare studier har visat att vi inte bara hälsar utgående från vem vi är, utan att även kontextuella faktorer spelar starkt in (se t.ex. Nilsson m.fl. 2016:163; Nilsson & Norrby 2017:235; Norrby & Håkansson 2015:28–29). Situationella faktorerers inverkan på hälsande utreds i denna studie med två frågor och till dessa anknutna möjligheter att motivera sina svar. Först frågades deltagarna om det spelar någon roll i valet av hälsningsfras vem de hälsar på eller vilken situation de befinner sig i. Sedan frågades det om deltagarnas val av hälsningsfras påverkas ifall den andra parten hinner hälsa först. På

den första frågan svarar 66 % (41 svar) jakande: vem de hälsar på eller var de befinner sig spelar en roll. De återstående 34 % (21 svar) tycker inte att dessa faktorer påverkar valet av hälsningsfras (se tabell 7).

Tabell 7. Spelar det någon roll vem du hälsar på (t.ex. en äldre människa, ett barn, någon i en yrkesroll som kassapersonal), eller vilken situation ni befinner er i (t.ex. på jobbet, i en hobby, på en begravning)?

	(n=62)
Ja	66 % (n=41)
Nej	34 % (n=21)

Följande kommentarer gavs av några av dem som svarade ”nej”:

”Hälsar med dom fraserna [hej, hallå] oavsett situation”

30–49 år, bisexuell

”Säger samma till alla. Läger kanske till trevligt att träffas om jag känner att det är lite mer en professionell approach jag vill ha. Typ på jobbet.”

30–49 år, bisexuell

”Säger hej till alla”

15–29 år, bisexuell

En informant aktar sig för att inte låta alltför skojig:

”Jag skulle inte säga [att situationen påverkar], jag använder inte hälsningar som kan framstå som ”skojiga” så de passar i alla sammanhang.”

15–29 år, lesbisk

Flera av de deltagare (66 %) som ändå antar att situationella faktorer spelar roll, berättar att de väljer olika hälsningsfraser beroende på hur bekant motparten är. Åtta av dem som skriver en valfri motivering till frågan om huruvida situationen eller motparten påverkar använder ord som ”känner” och ”inte känner”. Nedan finns exempel på detta slags kommentarer:

”Hej till nya bekantskaper, tjena till dem jag känner bättre”

30–49 år, lesbisk

”Hälsar annorlunda beroende på hur väl jag känner människan.”

30–49 år, lesbisk

”Hej, hej är mer upplättande och används inte vid mer formellare hälsningar. Mer vid de jag känner. Hejsan med de jag känner/är bekant med och hej till de jag inte känner och under formellare tillställningar (begravningar mm).”

30–49 år, lesbisk

Grad av bekantskap kan såväl utifrån denna undersökning som tidigare forskning påstås vara en av de mest centrala faktorerna bakom val av hälsningsfras. Detta menar entydigt, även om i olika grad, såväl Andersson (1996:33), Lindström (2000:142), Nilsson m.fl. (2016:163), Nilsson m.fl. (2020:12) som Nilsson och Norrby (2017:236).

Hälsningsfrasernas formalitet är ett centralt föremål för intresse i hälsningsfrasstudier och Nilsson m.fl. (2016:162) föreslår att hela frasvaldiskussionen skulle kunna föras ”i termer av formalitet”: egentligen är hälsningsfraser uttryck för grader av social distans. Till exempel finlandssvenskan har ibland uppfattats som mer formell eller åtminstone mer uppmärksam på olika formalitetsgrader jämfört med sverigesvenskan (se t.ex. Nilsson m.fl. 2016:161–162). Vad som uppfattas som formellt definieras dock lokalt i varje gemenskap, vilket kan betyda att de som använder ”formella” fraser inte själva tillskriver dem värdet ”formellt” (Nilsson m.fl. 2020:12–13).

Sex av deltagarna i min undersökning kommenterar påverkan av situationens formalitet specifikt med termerna ”formellt” och ”informellt”. En av dessa informanter citerade jag redan i delkapitel 4.1 i samband med dubblade former till kunder, men hennes kommentar ”Har mitt standard *hej hej* när jag hälsar på kunder men mer informellt *hallå* när jag hälsar på någon jag känner” (15–29 år, bisexuell) får även fungera som ett exempel på hur några deltagare klär den upplevda sociala distansen i ord.

Utöver användandet av specifika ord som beskriver formalitet förekommer ord som ”officiellt” i två kommentarer, och ”professionellt” i två. Jag tolkar detta som att deltagarna syftar på just formalitetsskillnader. Andra ord som förekommer i materialet och kan tolkas beskriva det informella i hälsningen är ”inbjudande och vänlig”, ”upplättande”, ”munter”, ”avslappnat”, ”trevligt”, ”kära vänner” och ”familjen”. Fyra deltagare nämner jobbet och fyra begravningen som platser där de hälsar annorlunda och som jag tolkar som markörer på formalitet. Dessa kontexter och specifika ord (jobb, begravning) gavs också som exempel i frågeställningen. En informant, som inte räknades med bland de fyra som ger jobbet som ett exempel på större distans, använder dock samma hälsning på jobbet och med vänner, och en annan i mer officiella sammanhang (30–49 år, lesbisk). Samma situationer kan alltså betyda motsatta närhetsupplevelser för olika människor. Dock kan själva arbetssituationen vara annorlunda: några jobbar t.ex. med kunder då viss opersonlighet eller ”professionalism” ofta krävs, några i kontor utan kunder då mindre social distans kan vara naturligt. Nilsson m.fl.:s (2016:153–154) fokusgrupper använder företrädesvis inte ord som ”formellt” och ”informellt”, men forskarna tolkar ord som ”stelt” och ”gammalmodigt” samt ”nära” och ”vänligt” som en orientering mot olika formalitetsgrader.

Emellertid verkar det vara så att variabeln kön kan reflekteras i hälsningsfraser inte enbart i hur vi tolkar vårt eget kön, utan också i hur vi tolkar motpartens kön. En deltagare tar fasta på det i sin kommentar:

”[Jag använder] olika hälsningsfraser beroende på kön och ålder.”

30–49 år, lesbisk

Deltagaren väljer alltså hälsningsfras delvis beroende på den andras kön. Tendensen syns tydligt även i Nilsson m.fl.:s (2016:147–148) studie. I observationerna (videomaterialet) används vissa hälsningar (*hej hej* och *hejsan*) nästan uteslutande mellan kvinnor, och vissa (*tjena* med varianter samt *hallå*) män emellan. *Tjenas* starka koppling till interaktion mellan män träder också tydligt fram i Nilsson m.fl. (2020:9, 12). Forskarna lyfter exempelvis upp en manlig expedit som hälsar på alla kvinnor (samt de flesta äldre män) med *hej*, medan han hälsar på yngre män med *tjena* (13 gånger). Nilsson m.fl. (2016:162–163) menar att detta möjligen kan förklaras med

inom- och utomgruppslighet: man visar samma slags sociala identitet till dem som känns lika en själv, vilket ökar sympatin och närheten mellan parterna.

Utöver faktorer som motpartens kön eller grad av bekantskap kan platsen för mötet ha betydelse i val av hälsningsfras. Nilsson m.fl. (2020:7–8) lägger märke till att frasen som används för att köpa biljetter till sportevenemang (*tjena*) inte tycks vara samma fras som används för att köpa biljett för teaterföreställningar (*god dag*), även oavsett faktorer som kön och ålder. I föreliggande studie träder platsens betydelse mest fram i samband med kanske lite mer självklara platser och kontexter – begravingar – som jag också har som exempel i frågeställningen.

I linje med Nilsson m.fl.:s (2016:150) studie konstaterar flera deltagare i föreliggande studie att ålder är en faktor i val av hälsningsfras. Nedan finns några av kommentarerna där åldern nämns.

”Anpassar språket efter personen, vilket som passar bäst. T.ex säger ej tjena till äldre personer.”

15–29 år, bisexuell

”Jag skulle inte säga hallå till en äldre”

15–29 år, bisexuell

”Är det en kär vän blir det tjena är det någon äldre då blir det nog hej”

50– år, lesbisk

”(Ja,) kan använda mer formellt språk med äldre, och mer avslappnat språk som ”tjena” med folk jag känner”

15–29 år, lesbisk

Av flera av citaten ovan framgår att deltagarna undviker *tjena* och *hallå* när de hälsar på ”äldre”. Nilsson m.fl. (2016: t.ex. 163) diskuterar att val av detta slag pekar på att inom- och utomgruppsliga faktorer spelar in: de som är tillräckligt långt ifrån den egna åldern hör inte till ”den egna gruppen” och får därmed även en hälsning som signalerar

social distans. I Nilsson m.fl.:s (2016:150) fokusgrupp tog några unga deltagare upp att de inte skulle säga *tjena* till ”mormor”, utan *hej*. Det kan möjligen tolkas som att (högre) ålder är en distansmarkör som kan överskrida t.o.m. nära bekantskap. Deltagarna som kommenterar ålder i min studie nämner dock inte i regel om de syftar till bekanta eller obekanta ”äldre”. Å andra sidan har det märkts att människor kan ha en tendens att tilltala andra enligt sina stereotypa uppfattningar om dem (Nilsson m.fl. 2016:163). När det samtidigt har konstaterats att människor brukar förknippa hög ålder med t.ex. oförmåga att förändras, kan det leda till att de yngre hälsar de äldre med mer eller mindre gammalmodiga och formella fraser som de tror att passar de äldre (Nilsson m.fl. 2016:164).

Hälsandets icke-verbala sida lyfts upp i flera kommentarer. En deltagare tangerar de kroppsliga hälsningarnas betydelse och säger att det vore ”skumt att svara bara *hej* om man får t.ex. *tjeenare* och en klapp på axeln” (15–29 år, bisexuell). En annan tar ställning till vem det är okej att krama: ”gillar inte kramar av främlingar” (15–29 år, bisexuell). Enligt en deltagare är tonfallet, engagemanget samt närvaron viktiga (30–49 år, lesbisk). En annan deltagare säger att ”tonfallet besvaras eventuellt med liknande tonfall” (30–49 år, lesbisk), och enligt ytterligare en deltagare spelar själva hälsningsfrasen parterna använder ingen roll, medan personens trevlighet eller otrevlighet däremot gör det (30–49 år, bisexuell). Betydelsen av det icke-verbala i interaktionen är onekligen mycket stor. I Anderssons (1996:33–34) studie träder det icke-verbala och i synnerhet det kroppsliga fram bl.a. i att *tjäna* ofta följs av ryggdunkar (pojkar) och *hejsan* eller *hallå* av kindpussar eller kramar (flickor). Nilsson m.fl.:s (2016:152) fokusgrupper rapporterar att män skakar hand eller dunkar varandra i ryggen, och om två män kramas ska det förmanligas med ryggdunkar. Kvinnor går det att krama även utan ryggdunkar.

En deltagare tar med hjälp av belysande exempel upp både motpartens ålder, grad av bekantskap, tonen i den egna rösten, det icke-verbala och det generellt komplexa bakom hälsandet:

”Om jag hälsade på ett barn så skulle jag antagligen säga något i stil med ”Nämen hejsan!” för att vara inbjudande och vänlig ifall de blir nervösa runt vuxna, men om jag skulle hälsa på en pensionär på biblioteket så skulle jag antagligen säga ”Hej” och hålla tonen mer neutral. Om jag skulle hälsa på en nära vän så skulle jag antagligen springa fram och kramas som hälsning. Allt beror på kontext

och vad som anses lämpligt för situationen, och det är svårt att konkret förklara vad som är lämpligt. Det är något man får lära sig”

15–29 år, bisexuell

Den andra frågan som gäller situationella faktorer handlar om fall där motparten hinner hälsa först. Jag ville veta om deltagarna anser att den initiala hälsningen påverkar deras val av hälsningsfras. Resultatet syns i tabell 8.

Tabell 8. Spelar det någon roll hur den andra hälsar på dig, om denna hinner först?

	(n=62)
Ja	52 % (n=32)
Nej	48 % (n=30)

Som det framgår av tabell 8 är fördelningen mellan jakande och nekande svar mycket jämn: 52 % anser att motpartens förstkommande hälsning spelar roll, 48 % tycker inte att den gör det. Flera av de som svarar ”ja” tror sig upprepa (eller återanvända, se Nilsson 2020:11) den andras fras. Nedan finns ett urval av detta slags kommentarer.

”Kan hända att jag härmar hälsningsfrasen”

30–49 år, bisexuell

”Om de säger ”tjena” jag svara ”tjena” i retur”

30–49 år, bisexuell

”Jag använder oftast samma hälsningsfras som den som hinner först. Det är hövligt.”

30–49 år, lesbisk

Även fler informanter som svarar ja på denna fråga kommenterar att de inte nödvändigtvis svarar med samma fras, men att de ändå håller sig på samma upplevda stilnivå som den andra inledde med. Nedan finns några av dessa svar.

”Skulle personen säga tjena säger jag hallå, ska vara på samma nivå liksom”

15–29 år, bisexuell

”Om någon säger något som tjenixen eller halli hallå kan det bli att jag också säger något mer udda.”

30–49 år, bisexuell

”Hälsar den lättsamt så använder jag också lättsamt (hej, hej/hejsan) använder den hej eller annat hårdare så gör jag lite olika beroende på situation och om jag vill lätta upp stämningen.”

30–49 år, lesbisk

”Om den andre säger tex ”Hej hur mår du!” Så svarar jag antagligen med ”Jomen det är bra, själv då?” Men om den andre säger tex ”Men fan vad skönt det är att se dig” så skulle jag svara i likande kapacitet med typ ”Jaaa helvetet asså vad jag saknat dig”. Man anpassar sig efter det som den första personen har inlett konversationen med. Annars så skulle konversationen halta upp och behöva förändras. Den som inleder samtalet sätter tonen för hur den kommer fortsättas”

15–29 år, bisexuell

Stil- eller formalitetsnivån bevaras även i stor omfattning av försökspersonerna i en av Nilsson m.fl.:s (2016:157–158) delstudier. Försöksledarna, vars uppgift var att hälsa på bekanta, rapporterar att utöver det att en rätt märkbar del av dessa bekanta svarar med samma hälsningsfras, förekommer det i tillägg flera anpassningar både på stilnivån, i tonen och när det gäller t.ex. utdragna fraser.

Tidigare forskning har föreslagit att återanvändandet av motpartens hälsningsfras ökar interaktionens flyt, visar på anknytning, solidaritet och delad social identitet mellan parterna, samt uppfattas som aktivt deltagande (Nilsson m.fl. 2020:11). De fraser som i Nilsson m.fl.:s (2020:12) studie blir mest återanvända – i tillägg till det neutrala *hej* – är *tjena* och *god dag*. Detta, menar forskarna, kan anspela på att dessa två fraser, som finns i motsatta ändar av formalitetsskalan, bär på mest potential att signalera parternas relation till och uppfattningar om den andra. Fraserna *hejsan* och *hallå* får däremot minst belägg på upprepande i samma studie.

Utdragna fraser i sin tur tas upp av några av informanterna i föreliggande studie. En deltagare konstaterar att hon inte skulle ”jollra *tjeeeeena* på en begravningsbyrå” (30–49 år, bisexuell) och en annan att hon inte ”glatt ropar ”*Hallåååå*” på en begravning liksom” (15–29 år, lesbisk). En tredje pekar ut att det skulle vara ”skumt att svara bara *hej* om

man får t.ex *men tjeenare* och en klapp på axeln osv” (15–29 år, bisexuell). Detta sätt att förlänga hälsningsfrasen genom att tillägga vokaler förekommer även i Nilsson m.fl.:s (2016:151) material och tillskrivs bl.a. värden som ”glad” (ibid.) och ”familjär” eller ”mer personlig” (Andersson 1996:32). Nilsson m.fl. (2020:9) noterar att förlängning förekommer när kunden och expediten känner igen varandra. Lindström (2000:148) menar att förlängning av yttrandet gör det mindre tvärt och kan tolkas som en sorts tecken på en önskan att förlänga umgänget. Han (ibid.) tar även upp att en överdrift på antingen ordnivån eller i prosodin kan anses signalera bl.a. ökat intresse gentemot den andra.

4.3 Hälsningsfrasen deltagarna aldrig använder

I detta delkapitel behandlas frågan gällande hälsningsfraser som deltagarna inte skulle använda (se tabell 9), samt motiveringen för deras svar.

Tabell 9. Finns det någon hälsning du absolut inte skulle använda?

	(n=62)
<i>Hej</i>	0 % (n=0)
<i>Hej hej</i>	8 % (n=5)
<i>Hejsan</i>	10 % (n=6)
<i>Hallå</i>	8 % (n=5)
<i>Tjena(re) (/tja/tjo/tjenixen)</i>	37 % (n=23)
<i>God dag</i>	47 % (n=29)
<i>Övriga</i>	5 % (n=3)
<i>Jag kan tänka mig använda alla</i>	21 % (n=13)

Som det framgår av tabell 9, svarar en femtedel av deltagarna (21 %/13 svar) att de skulle kunna tänka sig använda, eller har använt de nämnda hälsningsfraserna. Några av deltagarna, däribland de två deltagare som citeras här, tillägger att situationen har stor påverkan även vad gäller denna fråga:

”Det kan finnas tillfällen till allt”

15–29 år, lesbisk

”Egentligen ingen jag inte skulle kunna använda.”God dag” kanske man kan använda om någon annan säger så men känns lite krystat.”

15–29 år, lesbisk

God dag är mycket tydligt den hälsningsfras som deltagarna oftast, 47 % (29 svar), rapporterar som något de aldrig använder. Som skäl till det anges allra oftast beskrivningar som ”gammaldags”, ”gammalmodigt” eller ”ålderdomligt” (9 svar), och några beskriver ordet som ”för/överdrivet formellt” (4 svar). ”Krystat”, ”högtidligt” och ”stelt” är andra ord som informanterna använder för att motivera varför de väljer bort frasen. En yngre informant utesluter *god dag* ur sin repertoar och motiverar sitt svar på följande sätt:

”Låter som en man med hatt från 1800-talet”

15–29 år, bisexuell

Resultatet är i linje med tidigare studier. I Nilsson m.fl.:s (2016) studie väljer de allra flesta bort *god dag* i både servicesamtalen och fokusgrupperna, och i servicesamtalen används frasen nästan uteslutande av äldre till äldre (i 9 av 12 belägg). I Lindströms (2000:142–143) material som samlats in i både Sverige och Svenskfinland förekommer frasen endast bland finlandssvenskar och på en tidningsredaktion med mestadels något äldre kunder. I mitt material väljs frasen bort med en ganska jämn fördelning i alla tre åldersgrupper: 46 % (12 svar) av de yngsta, 48 % (15 svar) av mellangruppen och 40 % (2 svar) av de äldsta skulle inte säga *god dag*. Den äldsta gruppen är dock för liten för att det ska vara möjligt att dra alltför långtgående slutsatser. En lite större, även om inte heller i detta fall speciellt påfallande, skillnad kan noteras mellan lesbiska och bisexuella deltagare (40 %/15 svar respektive 56 %/14 svar skulle inte använda frasen). Att *god dag* blivit allt sällsyntare tar även Rosenkvist upp (Sveriges Radio 2021).

Tjena delar åsikter. Trots sin tydliga placering som den fjärde (eller tredje, om varianterna räknas med i siffran) mest använda hälsningsfrasen sticker den även ut bland de minst använda fraserna och tar en tydlig andra plats efter *god dag*: 32 % (20 svar) av deltagarna

skulle inte använda denna hälsningsfras. Därtill undviker tre informanter (5 %) dess varianter *tja*, *tjo* och *tjenixen*. Sammanlagt slopas *tjena* med sina ovannämnda varianter alltså av 37 % (23 svar) av deltagarna. Valet motiveras bl.a. på följande vis:

"[Tjena] skulle kännas så larvigt. Gillar inte när andra hälsar så heller"

30–49 år, bisexuell

"Tjena känns slarvigt och oengagerat. Kanske avståndstagande."

30–49 år, lesbisk

En kvinna som anger *tjena*, *hallå* och *hej hej* som fraser hon inte skulle använda, resonerar att det är tonen som hon vill förmedla som avgör vilka hälsningsfraser hon använder eller inte använder:

"Tonen [tjena, hallå och hej hej] sätter är ingenting jag brukar vilja förmedla? Tex "Tjena" låter ju som en gammal volvoraggare"

15–29 år, bisexuell

En deltagare kommenterar att *tjena* "känns för slapt" (30–49 år, bisexuell) och en kvinna i samma åldersgrupp konstaterar att hon inte använder *tjena*, med motiveringen "Jag är inte cool. Känns som något coola säger;-)" (lesbisk, Norge). Två deltagare (15–29 år, lesbisk och 30–49 år, bisexuell) anser att *tjena* låter "cringe", alltså ungefär pinsamt (se mer om cringe t.ex. i Språktidningen 2019). En deltagare berättar att *tjenixen*, som enligt Rosenkvist (Sveriges Radio 2021) är 60–70-talsversionen av *tjena(re)* och sedan dess förlorat mycket i popularitet, är den enda frasen hon inte skulle använda (15–29 år, bisexuell).

Tjena förknippas i några motiveringar med ung ålder eller omogenhet:

"Tjena låter lite omoget"

30–49 år, bisexuell

"Tjena känns som något yngre använder för att verka tuffa"

30–49 år, lesbisk

”[till] yngre kan bli tjenare”

30–49 år, lesbisk

Att frasen har en koppling till ung ålder syns även i Nilsson m.fl.:s (2016:149) samtalsmaterial, där *tjena* allra mest används av yngre till yngre (10 belägg jämfört med 0 belägg av äldre till äldre). På liknande sätt visar Nilsson m.fl. (2020:8, 12) på en klar tendens att *tjena* används mellan unga. En liknande, även om kanske inte lika stark, tendens syns i mitt material: av de yngsta 26 deltagarna rapporterar 13 att de använder *tjena* (50 %), medan av de 31 i mellangruppen rapporterar endast nio (29 %) denna hälsningsfras. Av fem deltagare i den äldsta gruppen rapporterar två (40 %) att de använder *tjena*, men den gruppen är så liten att de kvantitativa uppgifterna inte kan ges mycket vikt.

För att återvända till de deltagare som *inte* använder *tjena*, väljs frasen bort av 32 % (12 svar) av de lesbiska och 44 % (11 svar) av de bisexuella. I de två största åldersgrupperna, den yngsta gruppen och mellangruppen, väljs frasen bort av ca 39 % (10 resp. 12 svar) av deltagarna. I den äldsta gruppen på fem deltagare anger sig en deltagare välja bort *tjena* (20 %).

Hejsan med sina 10 % (6 svar) hamnar på tredje plats i listan på de minst använda fraserna i studien, tätt följd av *hej hej* (8 %/5 svar) och *hallå* (8 %/5 svar) som delar fjärde plats. Dessa tre fraser kommer dock långt efter *god dag* och *tjena*. Således har jag inte ägnat vidare uppmärksamhet åt dem i analysen. Dock vill jag lyfta upp några kommentarer gällande *hejsan* och *hallå*. Som jag redan konstaterat i delkapitel 4.1, beskriver en deltagare *hejsan* som ”töntig”. *Hallå* får inga sådana värderingar, men hos några deltagare väcker *hallå* associationer som får dem att avstå från frasen:

”Känns som ett hälsningsord från tiden då vi hade fasta telefoner”

30–49 år, lesbisk

”Tycker inte *hallå* känns som en riktig hälsning.”

15–29 år, lesbisk

Det finns en grund för informanternas uppfattningar. *Hallå* var inte i början en hälsningsfras utan användes, som den förmodligen används även i dag, för att fånga uppmärksamheten hos någon som är längre bort (Garnert 2005:79–80). När telefonerna sedan på 1800-talet kom och det behövdes nya ord för att smidigt hantera den nya tekniken, instruerades den som kopplade samtalet (telefonisten) samt den uppringda att ropa *halloh* i luren (ibid.).

Vidare kommenterar en deltagare *hallå* på följande sätt, och visar samtidigt att morfologiska och uttalsmässiga likheter mellan hälsningsfraser i två olika språk inte nödvändigtvis leder till att de används på samma sätt i språken:

"[Hallå] känns för gapigt (säger dock hello på engelska)."

30–49 år, lesbisk

Det finns inga deltagare som anger att de aldrig skulle hälsa med *hej*. Med tanke på *hejs* nuvarande status som svenskans neutrala, ”trygga” standardhälsning som passar i alla situationer oavsett vem man hälsar på (se t.ex. Nilsson m.fl. 2020:12) är det kanske inte ett så överraskande resultat.

5 SAMMANFATTNING

Syftet med denna avhandling har varit att kartlägga rapporterat bruk av hälsningsfraser hos svenskspråkiga homosexuella kvinnor. Jag ville ta reda på vilka hälsningsfraser deltagarna använder och hur de motiverar sina fräsval. Dessutom var jag intresserad av hur deltagarna ser på situationens påverkan på vilken fras de använder, t.ex. om de hälsar annorlunda beroende på vem motparten är, var de befinner sig eller hur den andra har hälsat. Vidare ville jag reda ut om det finns skillnader i hälsningsbeteende mellan lesbiska och bisexuella samt om ålder är en faktor i val av hälsningsfras.

Det analyserade materialet består av 62 enkätsvar. Utav dessa 62 deltagare identifierar 37 deltagare sig som lesbiska och 25 deltagare som bisexuella. När det gäller åldern fick deltagarna välja en av tre åldersgrupper: 15–29-åriga, 30–49-åriga eller 50-åriga och äldre. Till den yngsta gruppen anger sig 26 deltagare tillhöra, till den mellersta gruppen 31 deltagare och till den äldsta gruppen fem deltagare. De allra flesta svar kommer från Sverige (59/62 svar) och från personer som har bott där i hela sitt liv (55/62 svar). Likaså anger de allra flesta deltagarna svenska som sitt starkaste språk (56/62 svar). Andra tidigare hemländer som fick mer än ett belägg är Frankrike och Finland som båda fick två belägg, och franska var det enda språk som fick mer än ett belägg vad gäller deltagarnas starkaste språk (två belägg).

Enkäten delades ut elektroniskt i två Facebook-grupper baserade i Sverige. Enkäten bestod av 14 frågor varav sex gällde bakgrundsfaktorer och åtta riktade in sig på hälsningsbeteende. Enkätmetoden fungerade relativt bra för studien: enkäten nådde önskad grupp av möjliga deltagare utan geografiska hinder, fördelningen av enkäten var snabb och i stort sett fick jag svar på de frågor jag var ute efter. Dock hade antalet deltagare med fördel kunnat vara större. En liten mängd deltagare gör att generaliseringen av resultatet försvåras. Därmed ska resultatet i denna studie ses som riktninggivande och möjligen som inspiration för kommande studier i stället för som ett slutligt och generaliserbart resultat. På grund av att avhandlingen gällde en sexuell minoritet hade jag också förväntat mig att ämnet kunde uppfattas som intimt eller känsligt och att deltagarantalet därför kunde förbli mindre. En annan orsak kan nog också vara att man inte är lika benägen att svara på utländska enkäter. Ändå uppskattade

jag att jag hade bättre möjligheter att få fler deltagare från Sverige än från Finland eftersom antalet svenskspråkiga, finländska kvinnor som tillhör sexuella minoriteter förmodligen är ganska begränsad till att börja med. Ändå kunde alla som var medlemmar i de två Facebook-grupperna och kunde tillräckligt svenska delta i studien oavsett var de befann sig. Åldersfördelningen var relativt jämn och därmed representativ mellan den yngsta gruppen (26 deltagare) och den mellersta gruppen (31 deltagare), medan den äldsta gruppen var betydligt mindre (5 deltagare) och för denna grupp har således inte alltför mycket vikt kunnat ges i tolkningen av resultaten.

Resultatet tyder på att hälsningsfrasen *hej* är i en klass för sig även bland lesbiska och bisexuella kvinnor när det gäller den vanligaste frasen. Hela 82 % av deltagarna anger sig använda frasen mest, vilket var väntat och helt i linje med tidigare studier (se t.ex. Andersson 1997:31; Lindström 2000:141; Nilsson m.fl. 2016:145; Nilsson m.fl. 2020:5–6). *Hej* beskrivs med ord som ”neutral”, ”kort”, ”formell” och ”enkel” och används bl.a. till ”bekanta eller nya bekantskaper”.

Den näst mest använda frasen i studien är *hejs* dubblerade form *hej hej*, med 44 % av deltagarna som anger sig använda frasen mest. Även denna placering kan anses följa i spåren på tidigare studier, även om mitt resultat kan tolkas visa på en mer frekvent användning jämfört med t.ex. Nilsson m.fl. (2020:5). Anderssons (1996:32, 40) och Lindströms (2000:147, 149) resultat visar däremot endast enstaka belägg på hälsningsfrasen *hej hej*. *Hej hej* beskrivs i mitt material som ”lite gladare”, ”mer neutral” samt ”bekvämt och lagom”.

På delad tredje plats som den mest använda frasen i studien kommer *hallå* och *tjena(re)* som båda rapporteras av 39 % av deltagarna. I *tjena(re)*s siffra räknades med dess varianter *tja*, *tja tja* och *tja men hej* som alla rapporterades av deltagarna. Resultatet för i synnerhet *tjena(re)* är något avvikande jämfört med tidigare resultat då frasen mest har använts av män, oftast mellan två män och även i fokusgrupper förknippats med män (se t.ex. Andersson 1996:33–34; Nilsson m.fl. 2016: 147–148, 152; Nilsson m.fl. 2020:8). *Tjena(re)* tillskrivs i föreliggande studie bl.a. värdena ”avslappnad”, ”spontan”, ”mer personlig” samt ”vänligt och rätt så familjärt”. *Hallås* könsfördelning har inte varit lika tydlig (se t.ex. Andersson 1996:33; Nilsson 2020:8) även om en viss manlig

dominans har noterats (Nilsson m.fl. 2016:147–148; Nilsson & Norrby 2017:234–235). *Hallå* beskrivs i mitt material som bl.a. ”avslappnad”, ”mer informell” och ”lagom”.

Den femte mest använda hälsningsfrasen är *hejsan* med 13 % och frasen kan därmed konstateras vara mindre populär i denna studie än i några av de tidigare studierna (t.ex. Nilsson m.fl. 2020:7) men ändå ligga på ungefär samma nivå som i några andra studier (t.ex. Lindström 2000:141). *Hejsan* beskrivs bl.a. med ”avslappnad” och ”munter”. Den sjätte frasen är *god dag* med endast 3 % av deltagarna som väljer den frasen. Utöver Lindströms (2000:141) undersökning, vars allra flesta *god dag*-belägg kommer från Finland, anges frasen inte vara frekvent använt i de tidigare studierna heller (se t.ex. Nilsson 2016:146–147, även dessa belägg kommer från Finland), med undantag av finare restauranger (se Andersson 1996:39).

Vidare frågades det i enkäten om deltagarna anser att situationella faktorer som vem man hälsar på och var man befinner sig spelar roll i val av hälsningsfras. Majoriteten, 66 % av deltagarna, anser att dessa faktorer spelar roll, de resterande 34 % tycker att de inte gör det. Flera lyfter upp åldern på motparten: man hälsar inte på barn eller äldre på samma sätt som på andra. Flera deltagare nämner även bekantskapsnivån som en motivering till deras frasval.

På en ytterligare fråga gällande situationella faktorer, nämligen ifall deltagarna anser att motpartens hälsning har påverkan på deras val av hälsningsfras, är fördelningen mycket jämnare: 52 % av deltagarna svarar att den andras hälsning spelar roll, 48 % anser inte att den gör det. Flera av dem som anser att den andras hälsning spelar roll tänker att de ofta svarar på samma sätt som den andra har hälsat på. En deltagare konstaterar att det är hövligt, en annan att det kommer automatiskt. Flera kommenterar att de håller samma ”nivå” även om de inte nödvändigtvis återanvänder samma fras.

I enkäten ville jag också veta vilka hälsningsfraser som deltagarna inte skulle använda. En femtedel svarar att de skulle kunna använda alla fraser. *God dag* är frasen som de flesta deltagare, 47 %, inte skulle använda. Resultatet är i linje med tidigare forskning som visar att frasen inte längre används frekvent, i synnerhet i Sverige (se t.ex. Nilsson m.fl. 2016:147, 150). *God dag* beskrivs av flera deltagare i min studie som ”gammaldags” och av några som ”formellt”, ”onaturligt” och ”stelt”. *Tjena* visar sig

vara kontroversiell: den är inte bara en av de mest använda hälsningsfraserna i denna studie, den är även den näst populäraste i listan på de minst använda fraserna. 37 % av deltagarna anger sig aldrig använda *tjena*. Denna hälsningsfras anses bl.a. som ”larvigt”, ”slappt” och ”omoget”. *Hejsan*, *hallå* och *hej hej* är inte alls lika impopulära med runt 10 % av deltagarna som inte skulle använda dessa fraser. *Hej* är den enda frasen som alla skulle kunna använda.

Ett av syftena med denna avhandling har varit att försöka reda ut ifall det finns skillnader i hälsningsbeteende mellan lesbiska och bisexuella samt mellan åldersgrupperna. Resultaten varierar något. *Hej* används praktiskt taget lika mycket av både lesbiska och bisexuella, och i *hallås* samt *tjenas* fall är skillnaden (7–8 %) förmodligen inte märkbar mellan grupperna. *Hej hej* är mer populär hos bisexuella (56 %) än hos lesbiska (35 %). *Hejsan* väljs däremot oftast av 21 % av lesbiska medan ingen bisexuell anger sig välja frasen. *God dag* väljs oftast endast av två deltagare varav en är lesbisk och en bisexuell.

Åldersmässigt syns det likaså en del variation mellan vissa fraser. *Hej* tenderar att vara mer populär bland yngre (92 %) än bland deltagarna i mellangruppen (74 %) eller den äldsta men minsta gruppen (80 %). Frasen *hej hej* rapporteras lika mycket (46 % resp. 45 %) bland den yngsta och den mellersta gruppen, men endast av 20 % bland de äldsta. Även *hejsan* är lika populär hos den yngre och den mellersta gruppen (15 % resp. 13 %), och ingen i den äldsta gruppen rapporterar sig använda den frasen. *Hallå* visar sig vara mer populär bland de yngre (54 %) jämfört med dem i mellangruppen (29 %) och den äldsta gruppen (20 %). När det gäller *tjena* syns något av en tendens till ung ålder: av de yngsta rapporterar 50 % att de använder frasen oftast, medan den i mellangruppen används av 29 % av deltagarna. Av den äldsta gruppen rapporterar två (40 %) att de använder frasen. Av de två deltagare som oftast väljer frasen *god dag* ingår den ena i den yngsta gruppen och den andra i den mellersta gruppen.

Utifrån analysen kan det dras några försiktiga slutsatser kring rapporterat hälsningsbeteende bland svenska homosexuella kvinnor. Likheterna med tidigare resultat är många men även några skillnader går att urskilja. Dels befäster denna studie för sin del dominansen av hälsningsfrasen *hej* och det gradvisa borttynandet av hälsningsfrasen *god dag*. De något kvinnligt markerade fraserna *hej hej* och *hejsan*

tycks vara relativt populära (eller när det gäller *hejsan*, åtminstone inte impopulära) även bland de homosexuella kvinnorna, och de ibland ungdomligt värderade fraserna *tjena* och *hallå* används mer frekvent bland yngre även i denna studie. Analysen tyder även på att kontextens betydelse för val av hälsningsfras är framträdande. Externa faktorer som motparten och den upplevda sociala distansen till denna är viktiga: bekantskapsnivån men även inom- och utomgruppslighet spelar starkt in. Även vidare spelar sammanhanget, t.ex. mötesplatsen eller hur den andra hälsar, ofta en roll för vilken fras som väljs ur den individuella hälsningsfrasrepertoaren.

Därtill tyder resultatet på att hälsningsfrasrepertoaren som svenska lesbiska och bisexuella kvinnor använder kan skilja sig något från den repertoar som förknippats med kvinnor över lag, i och med att lesbiska och bisexuella något oftare använder sig av fraser som kopplats till (yngre) män (*tjena*, *hallå*). Om så är fallet är frågan förstås varför? Utifrån materialet för studien är det omöjligt att svara på frågan, men det kan vara möjligt att spekulera kring skälen bakom detta utifrån t.ex. Queens (1997:239–240) teori om hur lesbiska ibland tycks prata i det anglosaxiska språkområdet: med viss manlig prägling. Homosexuella kvinnor ser enligt Queen (1997) ut att välja att framhäva sin manliga sida med hjälp av språk något oftare än heterosexuella kvinnor, och detta kan visa sig även i föreliggande hälsningsfrasstudie.

Å andra sidan lyser inte mer kvinnliga hälsningsfraser (*hej hej*, *hejsan*) heller med sin frånvaro i studien. Homosexuella kvinnor kan då möjligen tänkas begagna sig av ett något bredare register av hälsningsfraser än vad heterosexuella kvinnor förknippas med och vad som ses som kvinnligt eller tjejigt. En tänkbar anledning kunde vara att eftersom lesbiska och deras språkbruk tycks ha hamnat i skymundan för homosexuella män och deras språkbruk (Queen 2014:205) är det också mer fritt fram för lesbiska att välja sina ord utan att noggrant behöva räkna ut uttryckets placering på ”gaykatalogen” av stereotyper. Katalogen för gaykvinnor finns helt enkelt inte för en större allmänhet. Osynlighet kan därmed betyda mer spelrum. De stereotyper som ändå finns (som att lesbiska pratar ”tuffare”, se t.ex. Queen 1997:240) kan sedan användas t.ex. i ett försök att framhäva den sexuella identiteten, när så behagas.

Denna studie baserade sig på rapporterat språkbruk medan dess resultat jämfördes med resultat från studier av både rapporterat och faktiskt språkbruk samt fokusgruppdiskussioner. Därför skulle det vara intressant att vidga undersökningen till att omfatta även faktiskt språkbruk och fokusgrupper. Andra möjligheter till fortsatt forskning kunde vara att fokusera mer explicit på enstaka hälsningsfraser som *tjena(re)* och attityder till dem.

KÄLLOR

Andersson, Lars-Gunnar (1996): Hej, hej, hemskt mycket hej. I: Thelander, Mats; Lennart Elmevik; Britt-Louise Gunnarsson & Björn Melander (red.): *Samspel & variation. Språkliga studier tillägnade Bengt Nordberg på 60-årsdagen*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet, s. 31–42.

Baker, Paul (2008): *Sexed Texts. Language, Gender and Sexuality*. London: Equinox Publishing Ltd.

Cameron, Deborah (2014): Gender and Language Ideologies. I: Ehrlich, Susan; Miriam Meyerhoff & Janet Holmes (red.): *The Handbook of Language, Gender and Sexuality*. 2nd Edition. West Sussex: John Wiley & Sons, Inc., s. 281–296.

Edlund, Ann-Catrine; Eva Erson & Karin Milles (2007): *Språk och kön*. Falun: Nordstedts Akademiska Förlag.

Ehrlich, Susan; Miriam Meyerhoff & Janet Holmes (red.) (2014): *The Handbook of Language, Gender and Sexuality*. 2nd Edition. West Sussex: John Wiley & Sons, Inc.

Einarsson, Jan (2009): *Språksociologi*. Uppl. 2:1. Lund: Studentlitteratur.

Fasold, Ralph (1984): Introduction to Sociolinguistics. Vol. 1: *The Sociolinguistics of Society*. Language in Society; 5. Oxford: Basil Blackwell Publisher Limited.

Forskningsetiska delegationen (TENK) (2019): *Etiska principer för humanforskning etikprovning inom humanvetenskaperna i Finland*. Forskningsetiska delegationens publikationer 3/2019.

Garnert, Jan (2005): *Hallå! Om telefonernas första tid i Sverige*. Lund: Historiska Media.

- Goffman, Ervin (1972): *Interaction Ritual. Essays on Face-to-Face Behaviour*. Harmondsworth: Penguin.
- Hazen, Kirk (2014): A Historical Assessment of Research Questions in Sociolinguistics. I: Holmes, Janet & Kirk Hazen (red.): *Research Methods in Sociolinguistics: A Practical Guide*. 1st Edition. West Sussex: John Wiley & Sons, Inc., s. 8–22.
- Labov, William (1972): *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, Inc.
- Laine, Hanna (2021): *Inget fel på hejsan? En enkätundersökning av användning av och attityder till hälsningsordet hejsan*. Magisteravhandling i nordiska språk. Helsingfors: Helsingfors universitet. Tillgänglig på <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/330449> [hämtat 20.4.2022].
- Lakoff, Robin (1975): *Language and Woman's Place*. New York: Harper & Row.
- Lindström, Jan (2000): Hälsning, tack, avsked. Artighetsfraser i institutionella samtal. I: Keski-Raasakka, Kyllikki & Pirjo Söderholm (red.): *Svenskan i Finland 5*. Joensuu: Joensuun yliopisto, s. 139–149.
- Nilsson, Jenny; Catrin Norrby; Love Bohman; Klara Skogmyr Marian; Camilla Wide & Jan Lindström (2020): What is in a greeting? The social meaning of greetings in Sweden-Swedish and Finland-Swedish service encounters. *Journal of Pragmatics*, vol. 168, s. 1–15.
- Nilsson, Jenny & Catrin Norrby (2017): Hej, hej, hemskt mycket hej 2.0. I: Sköldberg, Emma; Maia Andréasson; Henrietta Adamsson Eryd; Filippa Lindahl; Sven Lindström; Julia Prentice & Malin Sandberg (red.): *Svenskans beskrivning 35. Förhandlingar vid trettiofemte sammankomsten Göteborg 11–13 maj 2016*. Göteborg: Göteborgs universitet, s. 229–242.

Nilsson, Jenny; Catrin Norrby; Jan Lindström & Camilla Wide (2016): Hälsningsfrasers sociala värde i sverigesvenskt och finlandssvenskt talspråk. *Svenska landsmål och svenskt folkliv*, vol. 139, s. 137–167.

Nordberg, Bengt (2013): Vad är sociolingvistik? I: Sundgren, Eva (red.): *Sociolingvistik*. Uppl. 2:3. Stockholm: Liber AB, s. 13–38.

Nordenstam, Kerstin (2003): *Genusperspektiv på språk*. Stockholm: Högskoleverket i samarbete med Nationella sekretariatet för genusforskning.

Norrby, Catrin & Gisela Håkansson (2015): *Introduktion till sociolingvistik*. 2:a uppl. Lund: Studentlitteratur.

Norrby, Catrin & Jenny Nilsson (2015): Enkät. I: Boyd, Sally & Stina Ericsson (red.): *Sociolingvistik i praktiken*. Lund: Studentlitteratur AB, s. 37–55.

Schleef, Erik (2014): Written Surveys and Questionnaires in Sociolinguistics. I: Holmes, Janet & Kirk, Hazen (red.): *Research Methods in Sociolinguistics: A Practical Guide*. 1st Edition. John Wiley & Sons, Inc., s. 42–57.

Språktidningen (2019): *Trump har triggat uttryck för pinsamhet*. Språktidningen 21.03.2019. Tillgänglig på <https://spraktidningen.se/2019/03/trump-har-triggat-uttryck-pinsamhet/> [hämtat 27.1.2022].

Sundgren, Eva (red.) (2013): *Sociolingvistik*. Uppl. 2:3. Stockholm: Liber AB.

Sveriges Radio (2021): *Vem säger tjena, god dag och hallå?* Podcast av Henrik Rosenkvist och Emmy Rasper, 28.9.2021. Tillgänglig på <https://sverigesradio.se/avsnitt/vem-sager-tjena-god-dag-och-halla> [hämtat 6.12.2021].

Tykesson-Bergman, Ingela (2006): *Samtal i butik. Språklig interaktion mellan biträden och kunder*. Doktorsavhandling i nordiska språk. Stockholm: Stockholms universitet.

Queen, Robin M. (1997): "I Don't Speak Spritch". Locating Lesbian Language. I: Livia, Anna & Kira Hall (red.): *Queerly Phrased. Language, Gender, and Sexuality*. New York: Oxford University Press, s. 233–256.

Queen, Robin (2014): Language and Sexual Identities. I: Ehrlich, Susan; Miriam Meyerhoff & Janet Holmes (red.): *The Handbook of Language, Gender and Sexuality*. 2nd Edition. West Sussex: John Wiley & Sons, Inc., s. 203–219.

BILAGA

Enkät

Hälsningsord bland lesbiska och bisexuella

Denna enkät är en del av en magisteravhandling och kartlägger lesbiska och bisexuella kvinnors användning av och attityder till olika hälsningsord. Enkäten består av totalt 14 frågor, varav 6 är bakgrundsfrågor. Att svara borde inte ta mer än ca 10 minuter. Alla svar är anonyma. Personuppgifter som sparas är sexuell läggning, åldersgrupp, språk, land där man bor i och länder där man har vuxit upp i. Personuppgifterna raderas inom 6 månader efter att avhandlingen godkänts. Du ska vara över 15 år för att kunna delta.

Tack för att du bidrar till forskning och min avhandling!

Mari Leppänen, nordiska språk, Helsingfors universitet

1. Bakgrund: Hur gammal är du?

- 15–29 år
- 30–49 år
- 50– år

2. Bakgrund: I vilket land bor du?

- Sverige
- Annat: _____

3. Bakgrund: I vilket land eller vilka länder har du vuxit upp? (Du kan välja flera)

- Sverige
- Annat: _____

4. Bakgrund: Vilket språk behärskar du bäst?

- svenska
- Annat: _____

5. Bakgrund: Om du skulle behöva välja, hur identifierar du dig i första hand?

- Lesbisk
- Bisexuell

6. Bakgrund: Om du ska beskriva dig själv på en skala från 1 till 5, där 1 är mycket feminin och 5 mycket maskulin, hur skulle du beskriva dig själv?

1. mycket feminin/tjejig/"femme"
- 2.
- 3.
- 4.
5. mycket maskulin/pojkaktig/"butch"

7. Vilket hälsningsord använder du mest? (Du kan välja flera)

- Hej
- Hej hej
- Hejsan
- Hallå
- Tjena
- God dag
- Annat: _____

8. Varför använder du just detta/dessa hälsningsord?

9. Spelar det någon roll vem du hälsar på (t.ex. en äldre människa, ett barn, någon i en yrkesroll som kassapersonal), eller vilken situation ni befinner er i (t.ex. på jobbet, i en hobby, på en begravning)?

- Ja
- Nej

Motivera gärna:

10. Spelar det någon roll hur den andra hälsar på dig, om denna hinner först?

- Ja
- Nej

Motivera gärna:

11. Finns det någon hälsning du absolut inte skulle använda? (Du kan välja flera)

- Hej
- Hej hej
- Hejsan
- Hallå
- Tjena
- God dag
- Annat: _____

12. Varför skulle du inte använda detta/dessa?

13. Hur skulle du beskriva följande hälsningsord? (Du kan välja flera.)

Hej

- formell
- informell
- tjejig

- grabbig
- neutral
- fånig
- familjär
- artig
- oartig

Hej hej

- formell
- informell
- tjejig
- grabbig
- neutral
- fånig
- familjär
- artig
- oartig

Hejsan

- formell
- informell
- tjejig
- grabbig
- neutral
- fånig
- familjär
- artig
- oartig

Hallå

- formell
- informell
- tjejig
- grabbig

- neutral
- fånig
- familjär
- artig
- oartig

Tjena

- formell
- informell
- tjejig
- grabbig
- neutral
- fånig
- familjär
- artig
- oartig

God dag

- formell
- informell
- tjejig
- grabbig
- neutral
- fånig
- familjär
- artig
- oartig

Kommentera gärna:

14. Vill du berätta något mer om dina tankar kring hälsningsord? Skriv här!
